



Stockholms
stad

En genomlysning av sfi med fokus på studieväg 1 och 2

Juni 2022

En genomlysning av sfi med fokus på studieväg 1 och 2

Dnr: Dnr AMF 2022/575

Datum: 2022-06-30

Utgivare: Vuxenutbildning Stockholm

Sammanfattning

Denna utredning utgör en genomlysning av svenska för invandrare (sfi) i egen och upphandlad regi för elever på studieväg 1 med nästan ingen tidigare skolbakgrund och studieväg 2 där eleverna har 6-12 års skolbakgrund. Syftet med utredningen är att föreslå kvalitetsutvecklande åtgärder för sfi i Stockholms stad. Utredningen har lagt särskild vikt vid hur Stockholms stad kan bidra till att undervisningen i sfi utvecklas. Forskning visar att nyckeln för att förbättra elevers resultat är att förbättra undervisningen.

17 500 elever studerade sfi inom Stockholm stad år 2021. Av dem studerade 7 procent på studieväg 1 och drygt hälften på studieväg 2.

Flera viktiga förändringar med nuvarande komvuxavtal men behov av justeringar finns

Nuvarande komvuxavtal infördes 2021. Det innehåller flera förändringar i syfte att öka kvaliteten och genomströmningen i sfi. Varje elev får med det nya avtalet en tilldelad kurstid och elevens progression följs upp systematiskt. Kopplingen till arbetslivet har också stärkts bland annat inom ramen för nya utbildningspaket. Avtalet innebar även utökade krav på kompetenser som är viktiga för ett gott stöd till elever och nya typer av studiegrupper infördes. Utbildningspaketen är centrala i utvecklingen av sfi i Stockholms stad. De ska både ge ett funktionellt språk och samtidigt kunskaper för att delta i samhället, fortsätta studera och arbeta.

Utredningen visar att dessa förändringar är viktiga för att öka kvaliteten i undervisningen i sfi. Samtidigt finns utmaningar med avtalet. Pandemin gjorde att införandet av nya utbildningspaket och studiegrupper försenades. Under pågående avtalsperiod har det hittills upplevts svårt att vid behov göra relevanta avtalsändringar. Leverantörerna menar också att ersättningsmodellen inte kompenserar för de utökade kraven i avtalet. Incitamenten att utveckla och ge utbildningspaket behöver särskilt stärkas.

Uppföljningen på individ- och verksamhetsnivå har förstärkts

Stora förändringar har gjorts de senaste åren som innebär en ökad uppföljning av sfi. Många rektorer och lärare är också positiva till uppföljningen av elevers progression, även om de upplever arbetet som tidskrävande. Verksamhets- och avtalsuppföljningen av vuxenutbildningen har förstärkts genom mer personella resurser och utvecklade rutiner och arbetssätt. Det innebär en ökad kvalitetskontroll av hela vuxenutbildningen inbegripet sfi. Det innebär också

ett utökat underlag till stadens och skolornas kvalitetsarbete. De nya arbetssätten för uppföljning behöver kontinuerligt förfinas inom de ramar som är satta.

Förslag att stärka utvecklingsarbetet för studieväg 2

Utredningen föreslår att arbetsmarknadsförvaltningen ska förstärka det strategiska utvecklingsarbetet av studieväg 2. I detta ingår att utveckla strukturer för samverkan med skolorna och inrätta forum inom staden för kollegialt lärande för pedagogisk personal. De mest framgångsrika skolorna i världen kännetecknas av ett kollegialt samarbete mellan lärare för att utveckla undervisningen. Det behövs även ett ökat fokus på arbetslivsanknytningen för den stora gruppen elever på studievägen som varken läser utbildningspaketet svenska med yrkesinfärgning, SFY, eller en kombinationsutbildning. Vad som är mest relevant att konkret utveckla behöver tas fram tillsammans med skolorna.

Stockholms stad har ett särskilt aktivt huvudmannaskap för skolor med studieväg 1 i form av samverkan med rektorer och kompetensutveckling för personal i kollegiala forum. Det pågår arbete för att stärka arbetslivsanknytningen genom det nya sfi mot jobb-paketet. Det är viktigt att fortsätta utvecklingsarbetet för denna elevgrupp som är jämförelsevis liten, men har stora utbildningsbehov.

Förslag att införa intag i längre intervall i nästa komvuxavtal

Utredningen visar att det finns stora pedagogiska vinster med att ha sammanhållna studiegrupper¹ för elever på sfi. Det kontinuerliga intaget där skolorna får nya elever varje vecka försvårar idag att hålla grupper sammanhållna. Kommande komvuxavtal bör därför utformas så att intaget till varje skola och studieväg ska kunna ske i längre intervall.² Även formerna för sfi flex behöver utvecklas.

Verka för ökad kompetens hos lärare

Lärares kompetens är avgörande för en god undervisning. För att ytterligare öka kvaliteten i sfi bör arbetsmarknadsförvaltningen verka för att öka andelen lärare med pedagogisk examen, ämnesbehörighet och fördjupade kunskaper i svenska som andraspråk.

Det pågår även utvecklingsarbete och kompetensutveckling som rör tillgängliga lärmiljöer och digitalisering på skolorna. Arbetet stöds på olika sätt av arbetsmarknadsförvaltningen. Skolorna kan behöva ytterligare stöd i vad det innebär att utveckla elevers digitala kompetens.

¹ Studiegrupperna är sammanhållna under minst fem veckor.

² Förslag som rör sammanhållna studiegrupper och intag rör även studieväg 3.

Innehåll

Sammanfattning	3
Ordlista	7
1 Inledning.....	9
1.1 Om utredningen	9
1.2 Metod.....	9
1.3 Om arbetet i utredningen	10
2 Bakgrund om sfi	11
2.1 Sfi enligt skollag, läroplan och kursplan	11
2.2 Sfi i Stockholms stad	13
2.3 Teoretiska utgångspunkter	15
2.4 Relevanta utredningar och rapporter	17
3 En inblick i sfi i Stockholms stad.....	20
3.1 Elevers beskrivningar av att studera sfi	20
3.2 Lärares berättelser om att undervisa på sfi	23
3.3 Rektors arbete för att utveckla undervisningen i sfi.....	27
4 Utvecklingsarbete med stöd av Stockholms stad.....	30
4.1 Utveckling genom avtal och ersättning.....	30
4.2 Utvecklingsarbete per studieväg	32
4.3 Tillgängliga lärmiljöer	37
4.3 Digitalisering är viktigt för sfi-elever	40
5 Studiegrupper och intag av elever.....	43
5.1 Studiegrupper som bidrar till kontinuitet	43
5.2 Behov av flexibilitet.....	45
5.3 Intag av elever	46
6 Uppföljning av utbildning i sfi	48
6.1 Progressionsuppföljning av elever.....	48
6.2 En utvecklad verksamhets- och avtalsuppföljning.....	52
6.3 Systematiskt kvalitetsarbete	55
6.4 Uppföljning av avbrott.....	57
7 Slutsatser och förslag på åtgärder för ökad kvalitet.....	59
7.1 Inledning	59
7.2 Utvecklingsarbete för studieväg 1 och 2.....	60

7.3 Övrigt utvecklingsarbete med stöd av Stockholms stad	64
7.4 Studiegrupper och intag till sfi	68
7.5 Uppföljning av utbildning i sfi	71
7.6 Övrigt	72
Referenslista	74

Ordlista

Huvudman

Huvudmannen är den som driver en utbildning och som ansvarar för att den följer de lagar och regler som finns för utbildningen. Stockholms stad är huvudman för hela vuxenutbildningen i Stockholms stad, oavsett utbildningsanordnare.

Kollegiala forum

Vuxenutbildning Stockholm anordnar olika forum där lärare och rektorer ges möjlighet att träffas och tillsammans utveckla kunskap. Varje forum utgår från aktuell forskning inom området. Kollegiala forum finns för lärare inom kombinationsutbildningarna (lärandeforum) och studieväg 1 (nätverksträffar).

Kombinationsutbildning

En kombinationsutbildning är en integrerad språk- och yrkesutbildning. De studerande läser en yrkesutbildning samtidigt som de utvecklar sina språkkunskaper i svenska.

Orienteringskurs

Orienteringskurserna är framtagna av Skolverket och syftar till att ge kunskaper som ordinarie kurser inte ger men som den studerande behöver tillägna sig för att kunna gå vidare i studier.

Progressionsuppföljning

Progression avser de framsteg som den studerande gör i sina studier i förhållande till de kunskapskrav som finns uppsatta för aktuell kurs. Elevers progression inom sfi ska följas upp regelbundet, men minst två gånger under respektive kurs.

Sfi med förberedande grund (sfi grund)

Utbildningspaketet sfi grund består av sfi, kurs 1A och 1B, samt orienteringskurser som ger nödvändiga kunskaper för att förstå och kunna verka i samhället samt förbereda för vidare. Sfi grund ges på deltid eller heltid för elever på studieväg 1.

Sfi mot jobb

Utbildningspaketet sfi mot jobb vänder sig till sfi-studerande inom studieväg 1, kurs C och D. Paketet innehåller sfi, jobbinriktade grundläggande orienteringskurser och praktikperioder kopplade till individens mål om framtida arbete och behov på arbetsmarknaden. Sfi mot jobb-paketet är mellan 10-13 veckor och ges på deltid eller heltid.

Sfi med yrkesinfärgning, SFY

Utbildningspaketet SFY består av sfi i kombination med orienteringskurser eller kurser på grundläggande nivå. Eleverna ska även ges möjlighet till språkpraktik och studiebesök. SFY-paketet är som längst 7 månader och ges som heltidsstudier. Målgruppen är i första hand elever på studieväg 2 som har utbildningsplikt via Arbetsförmedlingens etableringsprogram.

Studiegrupp

Varje elev inom sfi är inskriven i en studiegrupp där eleven följer undervisningen. I nuvarande komvuxavtal finns tre studiegrupper: ordinarie studiegrupp med kontinuerligt intag, sammanhållen studiegrupp under minst fem veckor och flexgrupp för elever som har svårt att följa ett ordinarie schema.

Studieväg

Sfi är indelat i tre studievägar, 1, 2 och 3. Studieväg 1 vänder sig till dem som har ingen eller mycket kort skolbakgrund och i många fall saknar grundläggande kunskaper att läsa och skriva. Studieväg 2 är för dem som har mellan 6-12 års skolbakgrund och inte fullgjort gymnasium. Studerande med erfarenhet av studier på högskolenivå läser sfi på studieväg 3.

Studieteamet

Studieteamet är en enhet inom arbetsmarknadsförvaltningen som utgör den centrala elevhälsan inom Vuxenutbildning Stockholm. Enheten erbjuder tvärprofessionell kompetens inom området tillgängliga lärmiljöer. Studieteamets insatser riktar sig mot alla skolor inom vuxenutbildningen, både i upphandlad och i egen regi.

Tillgängliga lärmiljöer

Tillgängliga lärmiljöer innebär att verksamheten utformas så att alla elever ges den ledning och stimulans som behövs för att utvecklas så långt som möjligt. För det krävs att lärmiljöerna är tillgängliga pedagogiskt, fysiskt och socialt. Genom medvetna och genomtänkta val i arbetssätt undanröjs eventuella hinder för tillgänglighet.

Utbildningspaket

Ett utbildningspaket är kurser i sfi eller svenska som andraspråk som kombineras med yrkes-, orienterings-, eller andra teoretiska kurser. När utredningen skriver utbildningspaket åsyftas främst sfi grund, sfi mot jobb och SFY. Kombinationsutbildningarna utgör också utbildningspaket i och med att består av flera olika kurser som integreras med sfi.

1 Inledning

I kapitlet beskrivs utredningens uppdrag och vilka metoder och arbetssätt som använts.

1.1 Om utredningen

Denna rapport omfattar en utredning av två uppdrag till arbetsmarknadsnämnden som kommunfullmäktige beslutat om i Stockholms stads budget för 2022:

- Arbetsmarknadsnämnden ska göra en genomlysning av sfi i egen och upphandlad regi för att föreslå åtgärder som höjer kvaliteten i undervisningen, utvecklar möjligheten till kvalitetskontroll av samtliga skolor och bidrar till ökad motivation och genomströmning av elever.
- Arbetsmarknadsnämnden ska utreda hur sfi i större utsträckning kan ske inom sammanhållna grupper och med antagning med regelbundna intervall.

Utredningen fokuserar på utbildning i sfi för elever med kortare utbildningsbakgrund och omfattar därför utbildning på studieväg 1 och 2. Förslag som rör uppdraget om sammanhållna grupper och intag med regelbundna intervall berör även studieväg 3. Kombinationsutbildningar är inte i fokus för utredningen.

Syftet med utredningen är att föreslå kvalitetsutvecklande åtgärder för sfi i Stockholms stad. Utredningen har lagt särskild vikt vid hur Stockholms stad som huvudman kan bidra till att undervisningen i sfi utvecklas. Forskning visar att det är helt centralt att förbättra undervisningen för att faktiskt förbättra elevers resultat.³

Utgångspunkten är därför att en undervisning av hög kvalitet bidrar till att fler elever klarar sin utbildning med godkända resultat.

1.2 Metod

Utredningen har pågått under perioden februari till juni 2022. Flera metoder har använts för att identifiera pågående utvecklingsarbete, framgångsfaktorer och utvecklingsbehov. En omfattande intervjustudie med elever, lärare och rektorer i egen och upphandlad regi har utgjort en särskilt viktig del i utredningen. Intervjustudien bidrar med ny kunskap om skolors förutsättningar och målgruppens behov. Eleverna intervjuades på skolan, medan lärare och rektorer har intervjuats antingen via telefon eller på skolan. Inför intervjuer

³ Barber och Mourshed (2007), How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top.

med lärare och elever har det särskilt efterfrågats att få intervjua både män och kvinnor i syfte att få ett representativt urval.

Utredningen har också genomfört en enkät till sfi-skolorna om vilka studiegrupper som finns, och hur skolorna ser på utformningen av studiegrupper och intag av elever till skolan och till grupperna.

Utredningen har även kartlagt pågående utvecklingsarbete som bedrivs av Stockholms stad genom dokumentstudier och genom ett stort antal samtal och intervjuer inom arbetsmarknadsförvaltningen. Samtalen har förts med personer som exempelvis arbetar med digitalisering, uppföljning, tillgängliga lärmiljöer och språkutvecklande arbetssätt.

Utredningen har vidare genomfört tre digitala utbyten med Göteborgs stad, Malmö stad och Helsingborgs kommun. Syftet har varit att dela erfarenheter av utmaningar och utvecklingsarbete inom sfi.

Utredningen har avslutningsvis även sammanställt några viktiga erfarenheter från nationella utredningar och rapporter om sfi, exempelvis KLIVA-utredningen och Skolinspektionens rapporter.

1.3 Om arbetet i utredningen

Utredningen har genomförts av Elin Sundberg, utredare vid utvecklings- och utredningsstaben. Även Camilla Jansson, utredare vid utvecklings- och utredningsstaben, har bidragit till utredningens intervjustudie. En arbetsgrupp har varit knuten till utredningen för att diskutera inriktning, genomförande, slutsatser och förslag till åtgärder. Arbetsgruppen har bestått av Anna Sundbom, kontaktrektor, Philippa Börjesson, strateg, Sandra Degsell, chef för Studieteamet, och Lena Isaksson, enhetschef för Antagning- och testenheten Vuxentutbildningscentrum. Avstämningar har gjorts löpande med ledningsgruppen för Vuxenutbildning Stockholm.

2 Bakgrund om sfi

I denna bakgrund beskrivs sfi enligt skolans styrdokument, utbildning i sfi i Stockholms stad, teoretiska utgångspunkter för utredningen och aktuella utredningar som bidrar med kunskap om sfi.

2.1 Sfi enligt skollag, läroplan och kursplan

En kvalificerad språkutbildning för ett funktionellt språk

Utbildning i svenska för invandrare, sfi, är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket.⁴ Inom ramen för utbildningen ska en elev med ett annat modersmål än svenska få lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Utbildningen ska enligt kursplanen i sfi bland annat ge språkliga redskap för att kommunicera och delta aktivt i vardags-, samhälls- och arbetsliv samt fortsatta studier. Elever som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter ska också få möjlighet att lära sig att läsa och skriva.⁵

Sfi ska rikta sig till personer som har olika erfarenheter, livssituation, kunskaper och studiemål. Av kursplanen framgår att undervisningen ska planeras och utformas tillsammans med eleven och anpassas till elevens intressen, erfarenheter, kunskaper och långsiktiga mål. Det betonas även att sfi är en flexibel utbildningsform som ska kunna kombineras med arbete eller andra aktiviteter, till exempel arbetslivs- och samhällsorientering, validering, praktik eller annan utbildning.

Inom utbildningen i sfi ska eleven på olika sätt ges möjlighet att utveckla färdigheterna att höra, läsa, skriva och tala. Eleven ska även få med sig insikter och strategier om hur man lär sig språk och utveckla förmågan att använda digital teknik och relevanta verktyg för lärande och kommunikation.⁶

Sfi ska även följa läroplanen för vuxenutbildningen. Det innebär bland annat att utbildningen ska förmedla kunskaper och stödja eleverna så att de kan arbeta och verka i samhället. Utbildningen syftar också till att möjliggöra fortsatta studier. Vuxenutbildningen

⁴ 20 kap. 4 § skollagen (2010:800) och kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SKOLFS 2017:91).

⁵ Kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SKOLFS 2017:91).

⁶ Ibid.

ska även förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar, och vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.⁷

Tre olika studievägar

Utbildning i sfi organiseras i tre olika studievägar och kan bestå av upp till fyra kurser. Studieväg 1 utgörs av kurserna A, B, C och D, studieväg 2 av kurserna B, C och D och studieväg 3 av kurserna C och D. Eleverna följer en av studievägarna utifrån en bedömning av utbildningsbakgrund, förutsättningar och förväntad progression:

- studieväg 1 för personer med cirka 0-6 års studier
- studieväg 2 för personer med cirka 7-12 års studier
- studieväg 3 för personer med över 12 års studier

Kunskapskraven för en kurs är desamma oavsett studieväg, men utformningen av kursen skiljer sig åt. Som betyg i en kurs används Godkänt eller Icke godkänt. Elever i sfi ska göra nationella prov i slutet av kurserna B, C och D.⁸

Rättigheter för den som studerar sfi

Den som är bosatt i Sverige och saknar grundläggande kunskaper i svenska har rätt att studera sfi.⁹ Hen ska kunna påbörja utbildningen inom tre månader. Kommunen ska också aktivt verka för att nyanlända invandrare som omfattas av lagen om etableringsinsatser ska kunna börja studera inom en månad.¹⁰

Utbildning i sfi ska i genomsnitt omfatta minst 15 timmars undervisning i veckan under en fyraveckorsperiod. För varje elev ska en individuell studieplan upprättas med uppgifter om elevens utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.

Utbildningen ska vara avgiftsfri. Elever inom sfi ska till exempel utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning.¹¹ Elever som studerar sfi har inte rätt till studiemedel.

⁷ Läroplan för vuxenutbildningen (SKOLFS 2021:10).

⁸ 4 kap. 10 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

⁹ En person har rätt att delta i utbildning i sfi från och med andra kalenderhalvåret det år hen fyller 16 år, om hen är bosatt i landet, och saknar grundläggande kunskaper i svenska språket, se 20 kap. 31 § skollagen (2010:800).

¹⁰ 20 kap. 29 § skollagen (2010:800).

¹¹ Huvudmannen får dock besluta att elever ska hålla sig med enstaka egna lärverktyg enligt 20 kap. 7 § skollagen.

Kommunen är huvudman för utbildningen

Stockholms stad är som kommun huvudman för utbildningen i sfi, både den som ges i kommunal regi och den som ges inom upphandlad regi. Att vara huvudman innebär att ansvara för att utbildningen genomförs enligt de statliga styrdokumenterna genom att fördela resurser och organisera så att nationella mål och riktlinjer i skollag och förordningar kan uppfyllas. Huvudmannen ansvarar också för att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen på huvudmannanivå. På skolan är det rektor som leder och fördelar arbetet med utgångspunkt i skollagstiftningens föreskrifter.

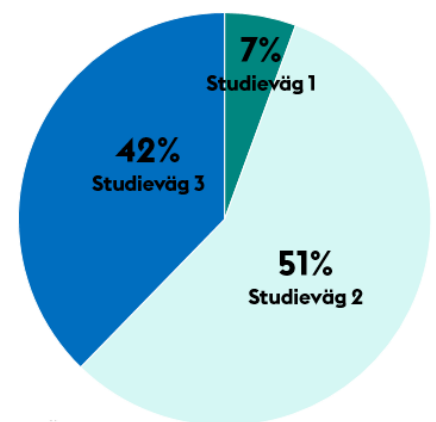
Från den 1 augusti 2022 är kommunen även skyldig att tillhandahålla en sammanhållen kommunal vuxenutbildning som omfattar minst 23 timmar undervisning för vuxna nyanlända som tar del av insatser inom Arbetsförmedlingens etableringsprogram. Utbildningen är till för nyanlända invandrare som har utbildningsplikt och inte kan matchas mot arbete på grund av kort utbildning.¹²

2.2 Sfi i Stockholms stad

Inom Stockholms stads vuxenutbildning är det elevens eget val av utbildning och anordnare som styr. Eleven väljer fritt bland utbildningsanordnare och den ekonomiska ersättningen följer med individen. Externa leverantörer upphandlas genom lagen om offentlig upphandling. Nuvarande avtal trädde i kraft 2021.

Inom Vuxenutbildning Stockholm studerade totalt 17 500 elever sfi på samtliga tre studievägar under 2021. På grund av minskad migration till följd av pandemin har elevantalet minskat de senaste åren från över 20 000 elever år 2019. 1 300 elever, det vill säga 7 procent av samtliga sfi-elever, studerade på studieväg 1. Av dem var 69 procent kvinnor. På studieväg 2 studerade knappt 9 000 elever, vilket motsvarar drygt hälften av samtliga sfi-elever. 56 procent av eleverna på studieväg 2 var kvinnor.¹³

Figur 1. Andel elever per studieväg



¹² Stockholms stad tillhandahåller sådan sammanhållen utbildning genom utbildningspaket som beskrivs i avsnitt 2.2 och 4.2.

¹³ Elevstatistiken avser den som har närvarat minst en timme.

Utbildning i sfi inom studieväg 1 erbjuds på tre skolenheter, varav en i egen regi. Det framgår av tabellen nedan. Kurser i sfi för studieväg 2 erbjuds i egen regi och av fyra externa leverantörer på totalt 10 skolor (kombinationsutbildningar är inte medräknade).

Tabell 1. Utbildning i egen och extern regi på studieväg 1 och 2

Anordnare	Skola	Studieväg 1	Studieväg 2
Egen regi	Vuxenutbildning Järva	Kurs 1A-D Sfi grund (1A+B) Sfi mot jobb	Kurs 2B-D
	Vuxenutbildning Söderort		Kurs 2B-D
	Komvux Rosenlund	Anpassad sfi	Anpassad sfi
ABF	City		Kurs 2B-D
	Liljeholmen	Kurs 1A-D Sfi grund (1A+B) Sfi mot jobb	Kurs 2B-D
Cuben Utbildning AB	Fridhemsplan		Kurs 2B-D
	Högdalen		Kurs 2B-D
Hermods AB	Alvik		Kurs 2B-D
	Kista	Kurs 1A-D Sfi grund (1A+B) Sfi mot jobb	Kurs 2B-D Sfi med yrkes- infärgning (SFY)
Jensen Education AB	Kista		Kurs 2B-D
	Liljeholmen		Kurs 2B-D

I tabellen sammanfattas vilken utbildning som ges i egen regi och upphandlad regi för studieväg 1 och 2 i Stockholms stad i juni 2022. Kombinationsutbildningar ingår inte i sammanställningen.

22 procent av all erbjuden kurstid ges i egen regi för elever på studieväg 1 och 2.¹⁴ Antal leverantörer och skolor som erbjuder sfi har minskat under vår och sommar 2022. Två leverantörer har slutat erbjuda sfi (Eductus och InfoKomp) och två leverantörer har stängt vissa skolor (Hermods Hötorget, Hermods Älvsjö och ABF Globen). Utbildningsanordnarna anger minskat elevunderlag och ekonomiska skäl till att sluta erbjuda sfi.

På studieväg 1 erbjuds sfi med förberedande grund (sfi grund) som är ett utbildningspaket som kombinerar studier i svenska med grundläggande ämneskunskaper. På studieväg 1 pågår även utveckling av utvecklingspaketet sfi mot jobb som kombinerar sfi med praktik och kunskaper som behövs på arbetsmarknaden.

¹⁴ Avser oktober 2020 till september 2021.

På studieväg 2 finns utbildningspaketet sfi med yrkesinfärgning, SFY, som kombinerar sfi med orienteringskurser och möjlighet till praktik. Orienteringskurser används i utbildningspaketen för sfi-elever för att ge kunskaper som inte återfinns i någon av de ordinarie kurserna inom komvux. Orienteringskurserna kan exempelvis ge elever relevanta kunskaper om studie- och yrkesval, arbetsliv och arbetsmarknad, digital kompetens, studieteknik, introduktion till ämneskurser, modersmålsstöd eller yrkessvenska.

På studieväg 2 har elever under senare delen av sin utbildning möjlighet att läsa en kombinationsutbildning. Eleverna läser då en yrkesutbildning på gymnasienivå med integrerad undervisning i sfi eller svenska som andraspråk.¹⁵ Bild 1 sammanfattar den sfi som finns utöver ordinarie kurser för studieväg 1 och 2.

Bild 1. Sfi för olika studievägar



I Stockholm erbjuds undervisning i sfi på dagtid (förmiddag eller eftermiddag) mellan 15-18 timmar per vecka och kvällstid fem timmar uppdelat på två tillfällen. Det finns även vissa kurser på lördagar. Det finns olika typer av studiegrupper, vilka beskrivs mer ingående i kapitel 5. För studieväg 1 och 2 erbjuds endast klassrumsundervisning. Fjärr- och hybridundervisning erbjuds dock i olika omfattning under coronapandemin. För studieväg 1 och 2 finns också möjlighet att läsa sfi under föräldraledigheten tillsammans med andra föräldrar.

2.3 Teoretiska utgångspunkter

Kvalitet kan innebära flera saker

Kvalitet är ett svårdefinierat begrepp som kan betyda olika saker för olika personer beroende på sammanhang och perspektiv. Oavsett vilken aspekt av kvalitet som är i fokus understryker både

¹⁵ Kombinationsutbildningar på SVA-nivå är öppna för alla studievägar efter att eleven klarat högsta kursen i sfi. Kombinationsutbildningarna utgör också utbildningspaket på så sätt att de består av flera olika kurser. När utredningen skriver utbildningspaket åsyftas dock främst sfi grund, sfi mot jobb och SFY.

Stockholms stads kvalitetsprogram och Skolverket betydelsen av att ständigt göra förbättringar i verksamheten.¹⁶

En utgångspunkt för god kvalitet i undervisningen är att den uppfyller de krav som finns i skollag, läroplan och kursplan. Även krav som finns i avtal mellan Stockholms stad och en utbildningsanordnare ska bidra till kvalitet i undervisningen. En annan viktig del i kvalitetsbegreppet är elevperspektivet. Det kan exempelvis innefatta om eleverna tycker att de har god användning av de språkkunskaper de utvecklat genom utbildningen. Andra mått på kvalitet kan handla om resurseffektivitet, exempelvis genomströmning av elever på en kurs och hur många elever som går vidare till arbete och studier.¹⁷

Kollegialt lärande för att utveckla undervisningen

Forskning visar att undervisningen är nyckeln för att förbättra elevers resultat. De mest framgångsrika skolorna i världen kännetecknas också av en kollegial praxis där lärare samarbetar för att utveckla undervisningen.¹⁸ Kollegialt lärande är ett samlingsbegrepp för olika former av strukturerat, gemensamt arbete, där kollegor tillsammans utvecklar kunskap. Det görs både genom att lära av egna och varandras erfarenheter och genom att ta tillvara befintlig kunskap, till exempel aktuell forskning inom ett område.¹⁹ Kollegialt samarbete kan bryta invanda och omedvetna mönster och ge vidgade perspektiv som bidrar till ett professionellt lärande, vilket i sin tur bidrar till elevers lärande och till skolutveckling.²⁰

Det betyder att Stockholms stads styrning av vuxenutbildning genom avtal, samverkansstrukturer och kompetensutveckling bör främja kollegialt lärande. Enligt forskning har kompetensutveckling bättre effekt på elevers resultat om det finns tillit mellan lärarprofession och förvaltning och när professionen äger kompetensutvecklingsprocessen.²¹ Nya innovationer implementeras också mest effektivt då det sker decentraliserat på skolorna och kan anpassas till skillnader inom och mellan skolor. För att lärare ska

¹⁶ Stockholms stads kvalitetsprogram (2021).

¹⁷ Redovisning av uppdraget i arbetsmarknadsnämndens verksamhetsplan 2014 att synliggöra kvalitet i SFI på huvudmannanivå i form av kvalitetsindikatorer (2014-05-16)

¹⁸ Barber och Mourshed (2007), How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top.; Timperley m.fl. (2007) Teacher Professional Learning and Development: Best Evidence Synthesis Iteration.

¹⁹ Skolverket (2020), Att ställa frågor och söka svar – samarbete för vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

²⁰ Ibid.

²¹ Se fördjupade resonemang och referenser i Sweco (2021) PM 1: Utvecklingsplattformen och lärares kompetensutveckling.

tillämpa nya kunskaper krävs bland annat att de själva får identifiera behovet av förändring och tillsammans testa och utvärdera idéer och metoder. För det krävs tid och stöd för att planera in och tillämpa nya kunskaper. Kollegialt samarbete är därför också kostsamt. Kollegiala strukturer och handledning av lärare inom kombinationsutbildningarna har exempelvis visats vara kostnadsdrivande men samtidigt mycket uppskattat av lärarna som upplever att de har utvecklat sin undervisning.

2.4 Relevanta utredningar och rapporter

KLIVA-utredningen ger flera pusselbitar för stärkt kvalitet

I KLIVA-utredningens betänkande från 2020 analyseras förutsättningarna för att sfi-elever får en utbildning av god kvalitet och hur genomströmningen kan förbättras.²² Följande aspekter betonas särskilt för en ökad genomströmning av elever:

- samarbete mellan lärare och studie- och yrkesvägledare för att vägledning ska utgöra en röd tråd genom elevens utbildning
- kartläggning av elevers kunskaper
- studiehandledning på modersmål
- studieplanering och kvalitativa individuella studieplaner som innehåller en individuell progressionsplanering
- en kontinuerlig bedömning av elevens progression

Utredningen konstaterar även att det finns mycket stora behov av kompetensutveckling för medarbetare inom sfi. Endast en tredjedel av de tjänstgörande sfi-lärarna har en pedagogisk högskoleexamen och minst 30 högskolepoäng i svenska som andraspråk vilket ger behörighet att undervisa inom sfi. Att endast ha 30 hp för att få ämnesbehörighet i sfi är för lågt ställda krav, enligt KLIVA. Det rymmer inte den kompetens som sfi-lärare måste ha för sitt uppdrag. KLIVA:s slutbetänkande har i skrivande stund inte resulterat i en proposition.

Skolinspektionen ser brister i kompetensutvecklingen inom kommunal vuxenutbildning

Skolinspektionen har granskat lärares kompetensutveckling inom vuxenutbildningen.²³ Granskningen visar i likhet med forskning och tidigare studier att lärare inte alltid får de möjligheter och förutsättningar som behövs för en kompetensutveckling som möter

²² Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, SOU 2020:66.

²³ Skolinspektionen (2022), Lärares kompetensutveckling - skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

de utvecklingsområden som finns i undervisningen. Det saknas exempelvis ofta konkreta målsättningar för vad som ska utvecklas i undervisningen. När lärare deltar i insatser händer det också att de nyvunna kunskaperna aldrig omsätts i undervisningen på grund av bristande förutsättningar och stöd från rektor. Huvudmännen behöver därför stötta rektorerna, så att de kan arbeta strategiskt med lärarnas kompetensutveckling på skolan.

Skolinspektionen efterfrågar ökad individanpassning

Skolinspektionen genomförde år 2018 en kvalitetsgranskning av undervisningen på kurs C och D på studieväg 2 och 3.

Granskningen visade att undervisningen präglades av svag individanpassning och sällan erbjöd tillräckliga utmaningar för eleverna. Skolinspektionen genomför just nu en uppföljning av denna granskning som både omfattar närundervisning och distansundervisning. En rapport publiceras våren 2023.

Forskningsöversikt om individanpassning med hjälp av digitala verktyg

Skolforskningsinstitutet har sammanställt en forskningsöversikt baserad på 15 studier kring individanpassad vuxenutbildning med fokus på digitala verktyg.²⁴ Resultaten visar att läraren har en nyckelroll i hur undervisningen utformas och genomförs. En lärare som är medveten om att eleverna har olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning med stöd av digitala verktyg kan vara uppmärksam på om en elev har behov av extra hjälp och stöd.

För den enskilda eleven kan andra elever också spela en viktig roll. Elever som har liten erfarenhet av studier kan vara beroende av att ta efter mer erfarna elever. Eleverna har i sin tur en mångfald av erfarenheter som lärare kan dra nytta av i undervisningen. Betydelsen av interaktion och dialog är därför viktig i skapande av en miljö som gynnar elevers lärande.

Utredningen om sfi-peng föreslår en ersättning baserad på uppnådda språkresultat

Utredningen om sfi-peng till utbildningsanordnare redovisar i sitt betänkande²⁵ i mars 2022 hur en ersättning till utbildningsanordnare för sfi kan utformas baserat på uppnådda språkresultat. Syftet med ersättningen är att stimulera och ge utbildningsanordnare stärkta incitament att verka för en större måluppfyllelse för eleverna, så att resultaten och genomströmningen i sfi förbättras.

²⁴ Skolforskningsinstitutet (2019), Individanpassad vuxenutbildning – med fokus på digitala verktyg.

²⁵ En modell för att mäta och belöna progression inom sfi, SOU 2022:17.

Utredningen föreslår att ett nytt bedömningsinstrument utvecklas för att testa elevers progression. Progressionstestet föreslås vara obligatoriskt att delta i för alla sfi-elever. Testresultaten utgör underlag för en ersättningsmodell som innehåller en delvis rörlig ersättning som bestäms av en utbildningsanordnares position i en ranking. Utbildningsanordnarna ska använda ersättningen till insatser de själva har identifierat kan öka elevens måluppfyllelse. Med denna modell menar utredaren bland annat att det systematiska kvalitetsarbetet och kvalitetshöjande insatser stärks. Utredningen skickades på remiss i juni 2022.

3 En inblick i sfi i Stockholms stad

Intervjuerna med elever, lärare och rektorer ger i detta kapitel en inblick i alla de erfarenheter som finns av utbildningen. Eleverna berättar att de till stor del är nöjda med undervisningen och sina lärare men de har också upplevt olika svårigheter.

Lärare beskriver att undervisningen till stor del utgår från styrdokumentens kunskapskrav och elevers behov både språkligt och kunskapsmässigt. Lärare upplever olika utmaningar, exempelvis att stötta de elever som har det svårast och att få tiden att räcka till. Lärare på studieväg 2 önskar mer gemensam kompetensutveckling.

Rektorerna beskriver hur de skapar kollegiala strukturer för att lärare ska få möjlighet att utveckla undervisningens innehåll. Flera rektorer ser positivt på en utökad kompetensutveckling till lärare med stöd av Stockholms stad.

3.1 Elevers beskrivningar av att studera sfi

Totalt elva elever har intervjuats om hur de uppfattar undervisningen i sfi, varav sju kvinnor och fyra män. Eleverna studerar på slutet av kurs D eller har nyss avslutat kurs D på olika skolor. Eleverna studerade vid olika studievägar: tre elever på studieväg 1, fem elever på studieväg 2 och tre elever på studieväg 3.²⁶

Urvalet av elever är ytterst litet jämfört med de totalt 17 500 elever som studerade sfi inom Vuxenutbildning Stockholm år 2021. Det går därför inte att dra några generella slutsatser av elevernas beskrivning av att läsa sfi. Det finns ändå ett värde i att höra elevers röster om sina studier. Dels för att få en inblick i hur det kan vara att studera sfi, dels för att det kan ge uppslag till aspekter av undervisningen som kan behöva utredas framöver.

Läsa sfi för att lära sig svenska och komma in i samhället

Samtliga elever beskriver att de läser sfi för att lära sig svenska. Flera fyller på med att det är viktigt att lära sig svenska för att få ett jobb och för att lära känna svenskar. Några säger

Det är viktigt att lära sig språket, för jobb men också för mina barns skull, så jag kan prata med deras lärare och hjälpa dem med läxan. Vi måste klara oss i samhället, prata med andra människor, boka tid till sjukhus. /Elev

²⁶ Elever på studieväg 3 var inte den primära målgruppen för intervjuerna. Kontakten med skolorna resulterade i att några från studieväg 3 ändå deltog och utredningen valde därför att även ta in deras intervjuvar i beskrivningen.

att de behöver svenska för att kunna klara sig i kontakt med sjukvården, myndigheter och barnens skola. En person säger att språket är viktigt för ens identitet eftersom "utan språk kan vi inte uttrycka känslor".

Eleverna är till stor del nöjda med sin undervisning

Eleverna berättar att det var "bra", "jättebra" eller "roligt" att studera sfi. Alla elever tycker att deras lärare var bra. Eleverna

*När vi vet språket
öppnas Sverige för
oss. /Elev*

beskriver sin lärare med ord som snäll, hjälpsam, förklarar bra, har tålamod och rolig. Ett par elever tyckte att det bästa med sfi var att lära sig grammatik och att skriva. Några elever berättar att det bästa med sfi var att få vänner och att lära sig om svenskar och samhället.

Eleverna berättar om olika exempel på vad de tyckte var en bra lektion. Eleverna lyfte till exempel att spela olika quiz i klassrummet, åka på studiebesök till riksdagen, gå ut till en park och prata om nya ord, åka till ett museum eller ha språkcafé med pensionärer. Eleverna verkar därmed komma ihåg och uppskatta när det händer något utöver den vanliga lektionen i klassrummet. Men elever beskriver även att de uppskattar när de läser, lyssnar, övar på gamla prov, att läsa och prata om nyheter och att öva på grammatik. Alla elever säger att de fick hjälp när de behövde, men att de ibland fick vänta ett tag.

Eleverna fick frågan om de fick lära sig det som de tycker är viktigt. Nästan alla svarade att de fick lära sig grammatik som de tycker är särskilt viktigt. Några svarar att de även tycker det är viktigt att prata, läsa och skriva vilket de fick göra. Flera säger samtidigt att de vill öva mer – någon vill öva mer på att skriva, någon på att läsa och en tredje på att prata. En elev beskriver att det var viktigt att hen blev mer självständig och modig tack vare att läraren pushade eleven.

Eleverna upplever vissa problem under studierna

Eleverna beskriver också på olika sätt vissa svårigheter under sina sfi-studier. Några elever säger att det var särskilt svårt i början av studierna och de hade önskat mer stöd i början. En elev menar att det hade underlättat med hjälp på elevens modersmål i början av sfi.

En elev upplevde att det ibland var lite för låg nivå när nya elever började i klassen och då kunde det bli lite tråkigt. En person säger att situationen i hemlandet gör det svårt att fokusera på studierna. En elev uttryckte mycket stress kring det antal timmar eleven kan studera på sfi och vad som händer om eleven inte klarar provet.

Eleverna fick också berätta om en lektion som inte var så bra. Några beskriver att allt var bra. En elev säger att de ibland bara fick ett papper, men ingen genomgång av uppgiften, vilket var svårt. En person upplevde att lärarna på en tidigare skola inte hade respekt för eleverna. Nästan hälften av de intervjuade eleverna lyfte att andra elever saknade respekt för sina lärare. De svarade i telefonen under lektionstid och sprang in och ut i lektionssalen. Några elever beskriver att lärarna var "för snälla" och inte sa till elever som störde. Det påverkade undervisningen både för att läraren inte gick igenom det som var planerat och för att det var svårt att koncentrera sig. Ett par elever upplevde vid några tillfällen att läraren inte hade kontroll över situationen i klassrummet.

Eleverna berättar att det började nya elever under kursens gång. De flesta elever tyckte att det blev stressigt, både för egen del, och att det märkte att det blev svårt för lärarna att hjälpa alla elever när det kom nya elever. Ett par elever tyckte dock att det var bra eller inget problem med nya elever då och då, och såg den repetition som blev som positiv.

Användning av material och önskan om mer digital teknik

Eleverna tycker att det var en bra nivå på deras material som texter, övningar, böcker och filmer. Nästan alla säger att det var lite svårt. De som utgick från böcker var nöjda med boken medan några av dem som fick kopierade papper tyckte att det kunde bli otydligt och rörigt.

Vissa elever berättar att de arbetat med dator en dag per vecka. Andra elever använder inte dator eller andra digitala enheter alls i undervisningen. Ytterligare några använder datorer lite då och då. Nästan alla önskar att de fick använda digital teknik mer i undervisningen.

Mer än bara svenskundervisning

Eleverna fick också berätta om de fick lära sig annat i skolan än det svenska språket och sedan mer specifikt om de fick lära sig något om arbete i Sverige. Ett par elever berättar att de till exempel fick lära sig lite historia, om kultur och mat. Flera berättar att de fick lära sig om olika samhällsfunktioner som Försäkringskassan och sjukvården. Ett fåtal beskriver att de fick information om utbildning. Några nämner att de kunde prata med studie- och yrkesvägledare. Flera berättar att de fick lära sig om Arbetsförmedlingen. Några elever fick också lära sig om olika yrken, att söka jobb, att skriva personligt brev och CV. En elev

svarade att lektionerna bara innehöll svenska och några elever svarar att de inte fick lära sig något om att arbeta i Sverige. En person saknade att lära sig mer om jobb och CV.

3.2 Lärares berättelser om att undervisa på sfi

14 sfi-lärare har intervjuats, varav tolv kvinnor och två män.²⁷

Frågorna berörde bland annat hur de planerar sin undervisning och vilka möjligheter de har att utveckla undervisningen. Nio av lärarna undervisar på studieväg 2 och fem på studieväg 1. Lärarna arbetar på sex olika skolor och intervjuerna omfattar alla leverantörer som ger kurser för studieväg 1 eller 2. Sex av lärarna hade erfarenhet av utbildningspaket som sfi grund, sfi mot jobb och SFY.

Så planeras undervisning i sfi

De flesta lärare beskriver att undervisningen är indelad i olika teman som kan pågå mellan en till sju veckor, men vanligtvis två till fyra veckor. Teman som nämns är arbete, utbildning, vardag, hälsa, familj, vänner/relationer, ekonomi, samhälle och politik, väder och årstider och resor.

Lärarna utgår från flera delar när de planerar sin undervisning inför kommande vecka eller tema. Styrdokumentet är till att börja med en självklar utgångspunkt och då särskilt kunskapskraven i kursplanen. Lärare som arbetar med sfi grund använder även grundskolans ämnesplaner för matematik, SO och NO för att planera undervisningen i orienteringskurser²⁸ och sfi.

Många lärare kartlägger elevernas kunskapsnivå inför ett nytt tema eller kunskapsområde. Oftast sker det i grupp genom att prata med eleverna och ställa frågor utifrån temat. Syftet är att förstå vad eleverna redan kan om ämnet, vad de inte kan, vilka ord de saknar och vad eleverna själva är intresserade av att veta mer om. När det gäller temat hälsa kan det handla om att läraren ställer frågor till eleverna om att boka tid på vårdcentralen, att sjukanmäla sig, om dekan förklara symptom, om de känner till vårdguiden 1177, om yrkesroller i vården, osv.

En lärare berättar att hen gör en tankekarta av de frågor och önskemål som kommer upp. En annan lärare låter eleverna skriva på post-it-lappar vad de vill lära sig mer om inför nästa vecka. Flera lärare beskriver att eleverna gärna berättar vad de behöver och vill

²⁷ I de 14 ingår 13 sfi-lärare och en studie- och yrkesvägledare som till stor del har en undervisande tjänst. Därmed används begreppet lärare för samtliga.

²⁸ En orienteringskurs ska motsvara behov som inte kan mötas upp i en nationell kurs.

lära sig mer om. Några lärare beskriver att de använder tidigare kartläggningar som underlag för planering av undervisningen. Det kan vara kartläggningar som studie- och yrkesvägledare gör under introduktion som dokumenteras i den individuella studieplanen. Några lärare beskriver att diagnostiska prov är en viktig utgångspunkt när de planerar undervisningen.

Sammanfattningsvis uttrycker många lärare att de vill utgå från elevernas behov, både behov av att träna vissa specifika språkfärdigheter och behov av kunskap i livet. Många lärare ger uttryck för att de vill att undervisningen ska innefatta sådant som eleverna kan använda i sitt eget liv. Några få lärare nämner direkt att de planerar undervisningen utifrån elevernas mål med studierna. Någon beskriver att man kan ha målet i åtanke. Flera lärare frågar dock eleverna om vad de vill göra senare efter sfi och några berättar att de brukar läsa vad som står elevernas individuella studieplan. Sfi mot jobb utmärker sig i hur undervisningen planeras utifrån elevernas mål med sina studier. Upplägget på kursens teman utgår från intervjuer med varje elev om vad eleven vill arbeta med i framtiden.

Material i undervisningen

Många lärare gillar att blanda olika material i sin undervisning. Det kan vara material från olika läromedel, från internet och material som de själva skapar. Alla lärare skapar eget material, men i olika stor utsträckning. En lärare beskriver att hen för länge sedan oftare följde en bok, men att det inte lika lätt blev att undervisningen utgick från elevernas förslag och faktiska behov.

En del lärare använder sig av kahoot, whatsapp eller en portal för att kontinuerligt kommunicera och genomföra övningar med eleverna. Några lärare beskriver att de ofta använder autentiskt material som elevernas egna kvitton, ett riktigt lönebesked, osv. Det finns enligt lärare också mycket användbart material från exempelvis Arbetsförmedlingen, UR, polisen och finansinspektionen.

Undervisningen kopplas till vidare studier och arbete

Flera lärare beskriver hur de på olika sätt försöker pusha eleverna kring jobb. Det kan handla om att säga att de kan få jobb eller att försöka bredda bilden av vilka jobb de kan få. Flera beskriver att de vill motivera elever att lära sig svenska genom att understryka att det ökar chanserna till ett bra arbete. En lärare upplever att det är viktigt för henne som kvinna att visa att det är jättekul att jobba och på så sätt vara självständig och bidra till familjens ekonomi.

Lärare beskriver också att många elever faktiskt har ett jobb redan idag och även planer för framtiden. Samtidigt är det en hel del elever som inte vet vad de vill arbeta med i framtiden. Några elever har som mål att kunna delta i samhället, snarare än att komma ut i arbete.

De flesta lärare beskriver att det alltid finns tema arbete och studier inom en kurs. Då pratar man vanligen om olika yrken, att söka jobb, om att skriva CV och personligt brev samt ord kopplade till arbetslivet. Många lärare pratar med eleverna om kombinationsutbildningar och vilka yrken de vill ha. Flera lärare använder sig av filmer om olika yrken från Arbetsförmedlingen. Några beskriver att pandemin har påverkat möjligheterna att besöka arbetsplatser och utbildningar, och att bjuda in personer som arbetar inom bristyrken. Några nämner att språkpraktik är mycket värdefullt och knyter an till undervisningen, samtidigt som det blir en arbetslivserfarenhet.

Elever har enligt lärarna många frågor om hur man söker jobb. Lärare hänvisar eleverna till studie- och yrkesvägledare även om man också försöker svara på frågor och lyfta delar gemensamt, exempelvis hur man söker kombinationsutbildningar. Studie- och yrkesvägledare deltar i undervisningen mellan en gång i veckan i vissa kurser till en gång i månaden eller en gång under kursen/per termin. Det framkommer att studie- och yrkesvägledare är mest delaktig i undervisningen under D-kursen på många skolor. Några lärare menar att kopplingen till arbete och studier är lite svårare i de första kurserna innan eleverna har en språklig grund. Lärarna pratar fortfarande med eleverna om vad de vill göra i framtiden och vilka yrken och möjligheter som finns, men mer specifik information menar de kan vara lite väl tidigt för eleverna att ta till sig.

Det varierar mellan skolor och lärare hur mycket studier och arbete omfattas av undervisningen. En lärare säger att det inte är så stark koppling till vidare studier eller jobb, men beskriver ändå en rad aktiviteter i undervisningen kopplade till arbete och studier. Sfi mot jobb och sfi med yrkesinfärgning har ett särskilt stort engagemang och djup i frågor om arbetsliv och studier. Exempelvis har många elever praktik, det är ett tätare samarbete mellan lärare och studie- och yrkesvägledare, och teman kopplade till arbete och studier är mer fördjupade (se mer i avsnitt 4.2).

I några intervjuer nämns Jobbtorg inom Stockholms stad. En gång var Jobbtorg på besök berättar en lärare. En lärare skulle vilja ha ett samarbete med Jobbtorg och ytterligare en lärare hade velat ha bättre kommunikation med Jobbtorg i och med att aktiviteter

krockar med elevers schema. Två lärare önskar generellt att kommunen skulle ta större ansvar för att elever rekryteras till jobb genom mässor och annat som elever kan delta på. En lärare beskriver att samarbetet med Arbetsförmedlingen skulle kunna utvecklas. Även andra myndigheter som Försäkringskassan och Skatteverket har skolan försökt samarbeta med, men det har varit svårt.

Utmaningar och utvecklingsområden

Generellt visar intervjuerna på ett stort engagemang hos lärare för att undervisa på sfi. Lärare verkar på olika sätt trivas och uppleva att det är ett meningsfullt arbete. Samtidigt finns både utmaningar och utvecklingsområden. Svaren om vad som är mest utmanande med att undervisa i sfi varierar stort mellan olika lärare. Några teman återkommer något oftare. Exempelvis upplever flera lärare att det är svårt att upptäcka och stötta de elever som har störst behov av stöd. Många lärare beskriver även att det är utmanande att anpassa undervisningen utifrån elevers olika kunskapsnivåer och behov när eleverna i en klass är i olika stadier av kursen samtidigt. Det upplevs också utmanande att det kan komma nya elever varje vecka.

Ett annat mer återkommande tema är att lärare på olika sätt upplever tidsbrist i sitt arbete, undantaget en skola. Några tycker det är svårt att hinna med allt som läraren vill ge eleven under kurstiden. Andra beskriver tidsbrist när det gäller att planera undervisningen själv och tillsammans med andra, och att sedan utvärdera och reflektera om undervisningen. Lärare uttrycker att mer tid på olika sätt är en nyckel för att utveckla undervisningen ytterligare, även om det finns tid avsatt redan idag för olika typer av pedagogiskt utbyte. Tiden upplevs knapp och några lärare och rektorer beskriver att administrativa frågor riskerar att ta för stort utrymme på bekostnad av pedagogiska frågor. På en skola upplever lärare att det är otroligt tidspressat och att det är värre än tidigare. Lärare och rektor kopplar ihop tidspressen med ökade krav i avtalet på exempelvis uppföljning av elever, olika studiegrupper och krav på olika kompetenser.

Några lärare lyfter även att de skulle vilja ha bättre tillgång till digitala enheter som passar deras målgrupp. Några undrar också vilken digital kompetens elever behöver utveckla. Vad innebär det att vara digitalt litterat? Flera lärare uttrycker att digitalisering är ett viktigt utvecklingsområde.

Lärare önskar mer kompetensutveckling

Många lärare, framförallt på studieväg 2, skulle gärna delta i mer fortbildning. Lärare lyfter att de är intresserade av utbyte av erfarenheter mellan kollegor både på den egna skolan och gemensamt med lärare från andra skolor. Några på studieväg 2 skulle gärna delta i något som liknar nätverksträffar för lärare på studieväg 1 och lärandeforum för lärare på kombinationsutbildningar som Stockholms stad driver.

Lärarna lyfter olika teman som de skulle vilja lära sig mer om. Flera lyfter särskilt att de skulle vilja veta mer om specialpedagogiska frågor och anpassningar i undervisningen. Det kan handla om hur man upptäcker svårigheter och om didaktiska verktyg för att träna olika färdigheter med elever. Generellt är lärarna intresserade av undervisningsnära fortbildning som de har nytta av direkt i klassrummet. Ett par lärare lyfter också att de skulle vilja lära sig mer om psykisk ohälsa och att vara nyanländ i Sverige. En lärare lyfter att det krävs interaktion mellan exempelvis skolledning eller förvaltning om vad lärare kan och vad de vill utveckla för att en utbildning ska bli meningsfull.

3.3 Rektorers arbete för att utveckla undervisningen i sfi

Sex rektorer har intervjuats och även här är alla leverantörer representerade. Rektorerna har besvarat frågor om hur de arbetar för att ge lärare möjlighet att utveckla undervisningens innehåll. Frågorna har också berört hur Stockholms stad styr och stödjer utbildning i sfi.

Skapar strukturer för kollegial diskussion

Rektorerna berättar att de på olika sätt arbetar för att skapa kollegiala strukturer och forum där lärare gemensamt diskuterar och planerar undervisningen. Även intervjuerna med lärare visar att denna typ av forum används för pedagogiska diskussioner och planering. Rektorer styr som regel inte undervisningens innehåll, utan de skapar förutsättningar för lärare att diskutera och utveckla vad och hur man undervisar. På samtliga skolor är lärare indelade i arbetslag som har arbetslagsmöten. Även andra större möten som APT, gemensamma SFI-möten och pedagogiska möten lyfts som exempel på forum där undervisningens kvalitet diskuteras.

Ibland handlar lärarnas möten om progressionsuppföljning av elever eller att planera undervisningen. Vissa lärare samplanerar undervisningen om de har parallella kurser, delar på en kurs eller liknande. Att samplanera undervisning verkar dock vanligare på

studieväg 1. Några lärare och rektorer lyfter att sambedömning av nationella prov är ett tillfälle att diskutera bedömning som en del i att utveckla undervisningen.

Ibland är diskussionerna mer tematiska och baseras på kunskapsspridning och frågeställningar som exempelvis rektor, specialpedagog eller förstelärare har förberett. Några lärare och rektorer upplever dock att administrativa frågor ibland tar alltför stort fokus och några rektorer upplever att de behöver freda lärares tid så mycket det går till pedagogiska frågor.

Kollegial auskultation är ett instrument för att utveckla undervisningen som många rektorer och lärare menar är särskilt användbart. Det innebär att lärare besöker varandras lektioner för att observera och därefter ge feedback. Flera skolor har ganska nyligen infört, eller är på väg att införa, kollegiala auskultationer. Det framgår att det är viktigt med tydliga ramar för auskultationen som bland annat anger vad i undervisningen som är i fokus, exempelvis digitala arbetssätt eller hur läraren använder eleverna som resurs för varandra. En aspekt som lyfts är att auskultationer är ett mycket undervisningsnära instrument – att lärare och rektorer faktiskt upplever undervisningen och inte bara hör berättelser om den. Det är en viktig grund för att faktiskt kunna utveckla undervisningen. Det handlar också om att främja en kultur på skolan att stötta och utmana varandra, menar en rektor.

Några rektorer beskriver att utvecklingsarbetet sker i kontakt med varje lärare. Även rektorerna auskulterar på sina lärares lektioner i olika omfattning. Några rektorer upplever att det är svårt att hinna med att auskultera så ofta som de önskar. Vissa rektorer har också möten med varje lärare om progressionsuppföljningen av elever. På en skola utgjorde rektorns auskultationer underlag för olika förslag på teman för kommande utvecklingsarbete som lärare fick välja utifrån.

Kompetensutveckling på skolan och i staden

De intervjuade lyfter även att skolan har studiedagar, föreläsningar, workshops och annan typ av fortbildning. Även stadens nätverksträffar för studieväg 1 lyfts som en kompetensutveckling som bidrar till att utveckla undervisningen. Nästan samtliga rektorer på studieväg 2 är positiva till ytterligare gemensam kompetensutveckling som anordnas av staden för lärare och annan personal. En rektor lyfter att det är särskilt önskvärt med koncept där skolan kan komma med förslag och önskemål om innehåll och form. Rektorerna lyfter att det kan vara utmanande att hitta tid för

olika utbildningar, särskilt om skolan ska vara öppen och undervisningen rulla på. En rektor ser inte att det finns möjlighet alls för skolans personal att delta i ytterligare kompetensutveckling via staden med nuvarande villkor i avtal och ersättning som sammantaget skapar stor tidspress.

4 Utvecklingsarbete med stöd av Stockholms stad

Stockholms stad arbetar på flera sätt för att stödja utvecklingen av utbildning i sfi. Avtalet med leverantörer är en viktig grund för vilken vuxenutbildning som erbjuds stadens invånare och hur den kan utvecklas. Sedan flera år pågår ett omfattande utvecklingsarbete för sfi på studieväg 1 tillsammans med sfi-skolorna. Även för studieväg 2 sker ett visst utvecklingsarbete. Staden samarbetar också med skolorna för att främja tillgängliga lärmiljöer för alla elever och för att skapa goda förutsättningar för att elever ska få digital kompetens.

4.1 Utveckling genom avtal och ersättning

Flera viktiga förändringar med nuvarande komvuxavtal

Avtalet med utbildningsanordnare är en viktig grund för den vuxenutbildning som erbjuds stadens invånare. Nuvarande komvuxavtal infördes 2021 och det utformades på ett nytt sätt efter en gedigen analys av olika målgruppers behov. I upphandlingen har elevens behov av sammanhållen utbildning med möjlighet att läsa olika kurser på samma skola varit utgångspunkten. Exempelvis innehåller avtalsområdet för elever på studieväg 1 både kurser i sfi och kurser i svenska som andraspråk och grundläggande ämneskurser.

Flera förändringar gjordes även i syfte att öka kvaliteten och genomströmningen i sfi. En viktig förändring var att varje elev idag får en tilldelad kurstid och elevers progression följs upp systematiskt, vilket beskrivs i avsnitt 6.1. Även nya studiegrupper ska bidra till en ökad genomströmning, se vidare kapitel 5.

Avtalet innehåller också utökade krav på en rad kompetenser som är viktiga för ett utökat stöd till elever. Det innefattar utökade krav på specialpedagogisk kompetens, studiehandledare som kan ge stöd på modersmålet på studieväg 1 och studie- och yrkesvägledare. Utöver grundkraven innebar även en extra stödresurs som speciallärare, kurator eller studiecoach ett mervärde i upphandlingen. I intervjuer med lärare och rektorer framkommer att dessa olika kompetenser och funktioner på skolorna på många sätt är mycket uppskattade för att utforma en god undervisning för alla sfi-elever.

En ytterligare utveckling med nuvarande komvuxavtal var en tydligare koppling till arbetslivet inom ramen för de nya utbildningspaketen sfi mot jobb och SFY, som beskrivs utförligt

senare i detta kapitel. Även det utökade kravet på studie- och yrkesvägledare utgjorde en satsning för att öka kopplingen till vidare studier och arbete för sfi-eleverna. Att erbjuda eleverna en utökad arbetslivsanknytning gav också ett mervärde i anbuds-givningen. Sedan tidigare ger avtalet möjlighet till praktik.

Vissa utmaningar med avtal och ersättningsmodell

Det nuvarande avtalet trädde i kraft samtidigt som coronapandemin pågick. Det har inneburit svårigheter för skolorna att fullt ut kunna erbjuda undervisning i enlighet med avtalet. Det har exempelvis varit svårare att använda möjligheten till praktik för sfi-elever och flera utbildningsanordnare har även väntat med att starta upp nya utbildningspaket och studiegrupper. Fokus för utvecklingsarbetet blev till stor del hur undervisningen kunde ske digitalt för att anpassas till rådande omständigheter. Färre personer kom också till Sverige, samtidigt som de som invandrat i något lägre utsträckning valde att studera sfi under pandemin.

Inom Stockholms stad används lagen om offentlig upphandling, LOU, vid upphandling av utbildning. LOU reglerar giltighetstiden för ramavtal till upp till fyra år, men om det finns särskilda skäl kan längre avtalstid gälla. Samtidigt lever vi i en föränderlig värld där exempelvis pandemi, arbetslöshet, flyktinginvandring och nya lagförslag kan påverka utbildningen i sfi under denna tidsperiod. Tänkta fördelar med en skrivning i avtalet kan också utebli och istället försvåra för skolorna att bedriva en kvalitativ verksamhet. Inför nuvarande avtal hade arbetsmarknadsförvaltningen i uppdrag att utforma avtalet så att det skulle vara möjligt att göra ändringar, oavsett om anledningen var förändrade behov på arbetsmarknaden, samhällsförändringar eller på grund av nya krav från myndigheter. Därför finns flera villkor i avtalet som sammantaget ska ge möjlighet att anpassa, bredda och utveckla vuxenutbildningen under avtalstiden, samtidigt som staden är följsam till LOU och andra lagar så som avtalslagen. Stockholms stad behöver även förhålla sig till att väsentliga förändringar inte får göras i gällande avtal, enligt LOU. Vissa önskvärda förändringar kan därför inte genomföras. Vad som utgör *väsentlig* förändring i LOU:s mening måste avgöras i varje enskilt fall.

Under utredningens gång har det framkommit att det upplevs svårt att genomföra relevanta förändringar i avtalet vid behov, trots de förändrade avtalsvillkoren. Avtalsskrivningar som det finns behov av att anpassa och som inte uppfyller intentionerna med avtalet har i flera fall ännu inte kunnat ändras. I pågående uppföljning av avtalet med leverantörer och i intervjuer med rektorerna framkommer att

leverantörerna hade önskat större flexibilitet när förutsättningarna ändras eller svårigheter i avtalet upptäcks.

Som tidigare beskrivits innebär nuvarande avtal på flera sätt ökade krav för utbildningsanordnarna, exempelvis ökade krav på olika kompetenser, fler olika studiegrupper, ytterligare utveckling av nya utbildningspaket och även högre bemanning av rektorer. Samtidigt menar leverantörerna att ersättningsmodellen inte kompenserar för dessa ökade krav. Ersättningsmodellen ger heller inte alltid incitament att utveckla utbildningspaket eller att ge ett befintligt utbildningspaket jämfört med vanliga kurser.²⁹ Särskilt problematiskt blir det i och med att elevantalet sedan ett par år tillbaka kontinuerligt sjunker inom sfi, vilket innebär minskande intäkter. Färre elever har också försvårat för leverantörerna att skapa nya studiegrupper och utbildningspaket.

4.2 Utvecklingsarbete per studieväg

Långsiktigt utvecklingsarbete för studieväg 1

Stockholms stad har under många år varit särskilt drivande i utvecklingen av utbildningen för elever med kort eller ingen tidigare utbildning på studieväg 1. Mellan 2016 till 2019 pågick uppdraget Ledande sfi med fokus på studieväg 1.³⁰ Ledande sfi var drivande i utvecklingen av sfi grund och det anordnades exempelvis kompetensutveckling för sfi-lärare vid Stockholms universitet.

Sedan 2017 har staden bedrivit ett skolövergripande utvecklingsarbete tillsammans med stadens sfi-skolor i egen regi och de externa aktörerna. Det är ett krav i nuvarande avtal att samverka kring utvecklingsarbete tillsammans med Stockholms stad. Utvecklingsarbetet utgår från olika fokusområden som väljs av skolorna och staden. Under 2022 är fokusområdet minnet och lärandet. Fokusområdet utgör grunden för ett strukturerat kollegialt lärande. Det sker genom nätverksträffar för lärare och annan pedagogisk personal och genom konkret utvecklingsarbete på skolorna i undervisningen. Modellen bygger på aktionsforskning och innebär att lärare är med och formulerar vad som är problemet, prövar nya sätt i sitt klassrum och på så sätt utvecklar den egna undervisningen.

²⁹ Utbildningspaketen som omfattats av utredningen är sfi grund och sfi mot jobb på studieväg 1, och SFY på studieväg 2.

³⁰ Vuxenutbildning Stockholm (2019), Ledande sfi för kortutbildade på studieväg 1.

Lärare på studieväg 1 som deltar i nätverksträffarna tycker generellt att de är mycket givande och bidrar till att utveckla undervisningen. De tycker även att det är trevligt att träffa andra kollegor. Någon lärare upplever att det tar mycket tid vilket är en knapp resurs.

Gemensamma utvecklingsmöten mellan arbetsmarknadsförvaltningen och skolornas rektorer utgör en annan viktig del i samverkan om studieväg 1.³¹ På utvecklingsmötena kan inriktning och arbetssätt för utvecklingsarbetet slås fast. Exempelvis diskuteras utbildningsplaner för utbildningspaketet sfi grund och sfi mot jobb för studieväg 1. Utbildningsplanerna utgör en möjlighet att komplettera den nationella kursplanen för sfi med vilket innehåll som erbjuds elever i Stockholms stad som läser utbildningspaketet. Till skillnad från övriga skolväsendet preciseras inte ett centralt innehåll i kursplanen för sfi. Det finns därmed möjlighet för staden, varje skola och varje lärare att utforma ett relevant innehåll.

Under 2022 arbetar arbetsmarknadsförvaltningen med att ta fram en utvecklingsstrategi för studieväg 1 som bland annat beskriver den utvecklingsmodell som används och förväntningar på olika roller på skolorna och på förvaltningen.

Utbildningspaket för studieväg 1

Sfi grund är ett etablerat utbildningspaket

Sfi grund är ett utbildningspaket för elever på kurs A och B på studieväg 1. Eleverna läser hela kurserna inom sfi grund.

Utbildningen ges på heltid eller deltid.³² Sfi grund har funnits sedan 2018 och har en fastställd utbildningsplan. Sfi grund ges av samtliga tre skolor som har utbildning för studieväg 1. 44 procent av alla elever på kurs 1A eller 1B läste under våren 2022 dessa kurser inom ramen för sfi grund.

Syftet med sfi grund är att ge de elever som har allra kortast utbildningsbakgrund en utbildning som både ger dem ett funktionellt språk för vardags-, arbets-, och samhällsliv och stärker elevernas ämneskunskaper. Undervisningen ska stärka elevers omvärldskunskap genom samhälls- och naturorienterande ämnen och kunskap i matematik. Dessa kunskaper vävs in både i sfi-kurserna och olika orienteringskurser som omfattar 25 procent av utbildningen. Det finns fyra orienteringskurser som används för sfi

³¹ Kontaktrektor från enheten Kvalitet och uppföljning och strateg från enheten Kompetensförsörjning och utveckling deltar från arbetsmarknadsförvaltningen.

³² Minst 25 timmars undervisningstid för heltid (totalt 30 timmars skolförlagd tid) och 15-18 timmars undervisningstid för deltid.

grund: studie- och yrkesorientering, grundläggande digital kompetens, studiehandledning på modersmål och introduktion till olika kunskapsområden.

Sex arbetsområden har tagits fram för undervisningen på sfi grund:

1. Stockholm och världen
2. Att vårda sin egen och andras hälsa
3. Att vara en del av ett hushåll
4. Att omvärldsbevaka
5. Att ta ansvar för miljön
6. På väg mot jobb

Varje arbetsområde pågår i sju veckor. Övergripande mål och syfte för ett arbetsområde är vägledande för innehållet. Innehållet kan också anpassas utifrån de lokala behov som finns på skolan och för gruppen. Inför att ett nytt område görs därför en kartläggning för att ta reda på vilka kunskaper och erfarenheter eleverna redan har om kommande ämne och vilka behov de har språkligt och kunskapsmässigt.

Sfi mot jobb är under utveckling

Sfi mot jobb är ett utbildningspaket för elever på studieväg 1 i sfi kurs C och D. Sfi mot jobb-paketet har en längd på mellan 10–13 veckor oavsett om utbildningen ges på deltid eller heltid. Sfi mot jobb är sedan år 2021 under utveckling i samarbete med skolorna. Samtliga tre skolor har genomfört en eller flera omgångar av utbildningspaketet och det finns ett utkast till gemensam utbildningsplan. Erfarenheter från ESF-projektet Hållbar etablering har tagits med i arbetet.

Syftet med sfi mot jobb är att erbjuda ett kurspaket med jobbfokus, där sfi-undervisning integreras med praktik och undervisning i orienteringskurser. Målsättningen är att eleven utvecklar språkliga och yrkesspecifika förmågor för att möjliggöra varaktig etablering på arbetsmarknaden och fortsatta studier.

Skolan väljer lämpliga orienteringskurser utifrån elevernas behov, kunnande och önskemål. Följande orienteringskurser finns:

- Grundläggande kunskaper om arbetsliv och arbetsmarknad
- Yrkessvenska
- Studie- och yrkesorientering
- Digital kompetens
- Studietekniska färdigheter

Skolan kan göra en mer grundlig kartläggning vid uppstarten av ett sfi mot jobb-paket för att få information till en övergripande kursplanering. På en skola intervjuades exempelvis samtliga elever inför pakets start om deras framtida yrkesval. Svaren utgjorde grund för olika teman under jobbpaketet.

Utveckling av utbildningspaket för studieväg 2

För studieväg 2 har fokus för utvecklingsarbetet varit att ta fram utbildningspaketet sfi med yrkesinfärgning (SFY). Idén till SFY tog form 2017 och testades då i ett par år som en pilot i skolor i egen regi. I och med det nuvarande komvuxavtalet infördes att varje leverantör ska erbjuda ett SFY-paket inom kurs 2B på en av sina skolor.

SFY-paketet är som längst 7 månader och ges som heltidsstudier. Målgruppen är i första hand elever på studieväg 2 som har kort utbildningsbakgrund och har utbildningsplikt via Arbetsförmedlingens etableringsprogram och behöver studier på heltid. Dessa personer står långt från arbetsmarknaden. Även andra studerande kan söka SFY för att intensifiera sina språkstudier parallellt med förberedelser för vidare studier och jobb.

Utbildningen har fokus på yrkesorientering i syfte att utveckla en sfi-inriktning med starkare koppling till arbetsliv och arbetsmarknad, särskilt bristyrken. Målsättningen är att eleven ska kunna fatta väl grundade beslut kring fortsatt gymnasial yrkesutbildning och framtida yrke efter avslutat kurspaket. Studierna består av sfi-lektioner i kombination med orienteringskurser eller kurser på grundläggande nivå. Eleverna ska även ges möjlighet till språkpraktik och studiebesök. Följande utgör exempel på orienteringskurser på SFY:

- Studie- och yrkesorientering
- Digital kompetens
- En introduktion till kurser inom olika kunskapsområden
- Studiehandledning på modersmålet

På grund av bristande elevunderlag finns idag SFY endast på en skola. Av de 22 som idag läser SFY utgör bara nio den primära målgruppen för SFY. Det låga elevantalet beror till stor del på att Arbetsförmedlingen hittills anvisat få personer med utbildningsplikt att söka till utbildningarna. Stockholms stad har inte egen kunskap om vilka elever inom sfi som har utbildningsplikt och som därmed bör läsa ett utbildningspaket på heltid. Det finns upparbetade samverkansstrukturer för hur Arbetsförmedlingens handläggare

bokar in personer med utbildningsplikt för vägledningssamtal med Vuxenutbildningscentrum för att börja studera sfi.

Det har även varit svagt intresse från andra elever som inte har utbildningsplikt att läsa SFY. I utredningen framkommer det att få elever verkar vilja läsa heltid. Även sfi grund och sfi mot jobb var till en början tänkta som heldagsstudier, men har utvecklat halvdagskoncept för att möta elevers efterfrågan.

Lärare uppskattar att arbeta med utbildningspaket

De lärare som arbetar med utbildningspaket ger uttryck för att det är ett meningsfullt arbete och en relevant utbildning för eleverna. På sfi grund beskriver lärarna att eleverna har stort behov av grundläggande kunskaper. En lärare som undervisar på SFY beskriver att möjligheten till praktik var väldigt bra för många elever. De fick en tydligare bild av vad studierna kunde leda till i framtiden avseende jobb och villkor.

En lärare beskriver att det är kreativt att arbeta med utbildningspaket – det är en kreativ möjlighet att utvecklas som lärare. Det tar tid att etablera nya arbetssätt, enligt en annan lärare. Det finns rutiner för normaltillståndet på skolan och det tog därför ett tag innan det nya utbildningspaketet satte sig. Det krävs också utökade resurser att skapa nya kurser och nytt material.

Några lärare upplever också svårigheter i arbetet med utbildningspaket. En lärare på sfi grund beskriver att det finns sämre förutsättningar att bedriva ett gott arbete i och med att färre lärare undervisar på utbildningen jämfört med tidigare och det innebär en ökad tidspress. En lärare som tidigare arbetat med SFY upplevde att målgruppen var otydlig där elever som stod väldigt långt från arbetsmarknaden ibland läste med de som stod nära arbetsmarknaden.

FoU-projekt om språkutvecklande arbetssätt

Studieväg 2 var i fokus för ett FoU-projekt under 2018 till 2020 om språkutvecklande arbetssätt som drevs av forskningsinstitutet Ifous och Högskolan i Dalarna. Arbetet har genomförts med utgångspunkt i kollegialt lärande på skolorna. Projektet genomfördes genom utvecklingsgrupper bestående av lärare, rektorer, biträdande rektorer och i viss mån utbildningsledare på deltagande skolor. En skola i egen regi och en extern leverantör i Stockholm stad omfattades.

Lärare som deltagit i programmet har bland annat fått med sig en ökad medvetenhet om vikten av att undervisningens innehåll är relevant för eleverna i deras vardag. De beskriver också att de nu kan se flerspråkigheten i klassrummet som en resurs i stället för ett hinder. Utbildningsanordnare och forskare beskriver ett ändrat förhållningssätt hos lärare och skolledare, som bygger på mer kritisk granskning och ett medvetet urval av läromedel och texter i undervisningen.

Kombinationsutbildningar inom studieväg 2

Det största utvecklingsarbetet som berör många elever på studieväg 2 är utvecklingen av kombinationsutbildningar.³³ Cirka 20 procent av eleverna på studieväg 2 studerade sfi inom ramen för en kombinationsutbildning.³⁴ Inom ESF-projektet Utvecklingsplattform för kombinationsutbildningar har ett omfattande arbete pågått 2020 till 2022 för att utveckla utbildningsformen och stödja lärare och skolor. Lärarpar inom sfi och yrke kan till exempel få kollegial handledning för att integrera språkutvecklande arbetssätt med yrkeskunskaper. Sedan 2019 finns lärandeforum för de rektorer och lärare som arbetar med kombinationsutbildningar. De hålls tre gånger per termin och innehåller teori, exempel från lärares egen praktik och diskussion. En forskare är knuten till lärandeforum.

4.3 Tillgängliga lärmiljöer

Skolornas arbete med tillgängliga lärmiljöer

En viktig utgångspunkt är att all verksamhet inom stadens vuxenutbildning ska utformas så att elever ges den ledning och stimulans som behövs för att utvecklas så långt som möjligt.³⁵ För det krävs att lärmiljöerna är tillgängliga pedagogiskt, fysiskt och socialt. Undervisningen ska pedagogiskt utformas så att undervisningen anpassas utifrån elevers olika kunskapsnivåer och sätt att lära. Läraren behöver därför använda flera undervisningsmetoder och kan också behöva använda olika hjälpmedel i undervisningen. En tillgänglig lärmiljö innebär också att den fysiska miljön som lokalens utformning, ljudmiljön, luftmiljön eller den visuella miljön är tillgänglig för alla elever.

³³ Kombinationsutbildningar är inte i fokus för utredningen, men i och med att det är ett stort utvecklingsområde inom sfi beskrivs det kortfattat här.

³⁴ 7 procent av eleverna på kurs 2C och 33 procent av eleverna på kurs 2D läste sfi inom en kombinationsutbildning. Avser perioden 1 januari till 30 april 2022. På en kombinationsutbildning läser eleverna svenska integrerat med en yrkesutbildning på gymnasienivå. Utbildningen kan påbörjas av elever som studerar sfi på kurs C eller D på studieväg 2 eller när en elev har tagit betyg i samtliga sfi-kurser (SVA-kombo).

³⁵ 3 kap. 2 § skollagen (2010:800).

Även den sociala miljön ska ge alla elever ett tryggt och begripligt sammanhang som en grund för lärande. En tillgänglig lärmiljö skapar därmed förutsättningar för alla elever att lyckas och utgör därför ett viktigt arbete för att öka närvaro, förhindra avbrott och öka andelen elever som lyckas med sina sfi-studier.

Enligt avtalet ska skolorna arbeta för att skapa tillgängliga lärmiljöer. Specialpedagogens roll är bland annat att stödja lärarna i deras arbete med att skapa tillgängliga lärmiljöer för eleverna. En viktig utgångspunkt är att hinder för tillgänglighet i möjligaste mån undanröjs genom god planering och medvetna val i arbetssätt som kan gynna alla elever.

Lärare och rektorer beskriver flera olika sätt som skolan arbetar aktivt med att tillgängliggöra och anpassa undervisningen. Att skapa tydlighet är det absolut vanligaste svaret och innefattar till exempel att ge tydliga instruktioner till en uppgift och att ha tydliga scheman för lektionen och veckan. Det kan även handla om medvetna placeringar i klassrummet, extra färdighetsträning enskilt eller i grupp, individuella instruktioner, förstorad text, upplästa läromedel, studieteknik, aktiviteter för ökad gemenskap och lokalanpassningar.

Jag tror att tydlighet och struktur är det viktigaste, vårt förhållningssätt till elever, att när man planerar tänka på hur man når fram till alla elever, inte bara de starka, utan hur alla får rätt utmaning där de befinner sig. /Lärare

Både rektorer och lärare beskriver en rad olika exempel på hur skolan arbetar med tillgängliga lärmiljöer. En lärare menar dock att hens skola inte arbetar så aktivt med tillgängliga lärmiljöer. På en skola uppfattar lärarna att det är trångt och saknas möjligheter att dela upp klassen för att arbeta eller prata enskilt med elever. På ett par skolor upplever lärarna det svårare att få tillgång till viss utrustning som projektor och läromedel som lärarna anser behövs.

En skola saknar också specialpedagog. På övriga skolor beskriver lärare att de kan få stöd på flera olika sätt av specialpedagog (och i vissa fall speciallärare) i arbetet med tillgängliga lärmiljöer. Specialpedagogen är ofta med på olika möten med lärare och diskuterar hur undervisningen kan anpassas för att möta en enskild elevs behov. I många fall ger även specialpedagogen kompetensutveckling under möten utifrån olika teman. Denna typ av stöd är mycket uppskattat av lärarna. Utifrån lärarnas beskrivning ges bilden av att det då blir mer fokuserat på pedagogiska diskussioner utifrån ett särskilt tema som exempelvis social fobi eller att tänka självständigt. En lärare uttrycker det som att det blir mer

professionellt. Specialpedagoger och speciallärare har även workshops och annan typ av kompetensutveckling på vissa skolor.

Många lärare uppskattar också att de får enskilt stöd för att diskutera en elevs behov och lärarens egen undervisning. Några lärare har dock inte så mycket kontakt med specialpedagogen. En lärare upplever att det är för få lärare som undervisar eleverna, att tiden för allt som behöver göras är för knapp, så även om det finns specialpedagog och speciallärare blir deras stöd till läraren inte till så stor hjälp.

Lärare på studieväg 1 beskriver att studiehandledare som kan ge stöd på modersmålet är oerhört viktigt för att kunna anpassa undervisningen till elevernas behov och kunskaper. En lärare på studieväg 1 skulle gärna ha utökad studievägledning på modersmålet i och med att det är en ovärderlig hjälp i att förstå elevens behov. Bland de lärare som undervisar på studieväg 2 lyfter flera att det finns behov av studiehandledare även där, särskilt för nya elever på kurs 2B. Flera elever lyfter även i intervjuerna att det var särskilt svårt i början av deras sfi-studier.

Enligt intervjuer med rektorer och lärare pågår utvecklingsarbete på skolorna rörande tillgängliga lärmiljöer. Arbetet görs bland annat med stöd av specialpedagog på skolan, med Studieteamet (se nästa avsnitt) och i vissa fall med stöd av Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM. Det är relevant att kontinuerligt utveckla kunskaper inom området i och med att många lärare beskriver att de just vill lära sig mer om hur de kan stötta de elever som har störst utmaningar att nå målen för utbildningen.

Studieteamets stöd till skolorna

Studieteamet är den centrala elevhälsan inom Vuxenutbildning Stockholm. Enheten erbjuder tvärprofessionell kompetens inom området tillgängliga lärmiljöer. Studieteamets insatser riktar sig mot alla skolor inom vuxenutbildningen, både i upphandlad och i egen regi. Uppdraget är delvis nytt där fokus idag är att stötta skolorna i deras arbete med tillgängliga lärmiljöer.

Studieteamet kan på olika sätt stötta skolors utvecklingsarbete för tillgängliga lärmiljöer. De kan stödja skolans ledning i arbetet med att organisera och utveckla främjande och förebyggande strukturer för skolans elevhälsoarbete. De kan även stödja lärare och andra professioner i sitt arbete genom exempelvis handledning, workshops, föreläsningar och observationer. Studieteamet samordnar också olika nätverk för specialpedagoger och studie- och

yrkesvägledare inom stadens vuxenutbildning. De arrangerar även digitala träffar på olika teman, exempelvis hälsa och lärande och differentierad undervisning där flera sfi-lärare deltagit.

Studieteamet har sammanställt de insatser som gjorts för skolor som erbjuder sfi under 2021 och början av 2022. Flera insatser rör digitala lärverktyg. Det handlar också om handledning till lärare, att implementera en modell för kollegial handledning, en insats om psykisk hälsa och lärande, processtöd om tillgängliga lärmiljöer och viss konsultation i enstaka elevärenden. Två leverantörer har inte alls omfattats av någon insats på sina skolor.

Exempel på teman för Studieteamets insatser:

- Rutiner för elevhälsoarbetet
- Differentierad undervisning
- Psykisk hälsa och lärande
- Digital tillgänglig lärmiljö
- Närvaro/motivation
- Språkutvecklande arbetssätt
- Stöd i arbetet med handlingsplaner

Under 2021 har vuxenutbildningen även genomfört en övergripande kompetenshöjande insats inom arbetet med tillgängliga lärmiljöer. Samtliga skolors specialpedagoger och rektorer har deltagit i arbetet som letts av Studieteamet. Inom ramen för arbetet har skolorna kartlagt sina verksamheter och identifierat utvecklingsområden att arbeta vidare med under 2022. Det har bland annat handlat om psykisk ohälsa, samarbete mellan olika funktioner i det hälsofrämjande arbetet, instruktioner och planeringar, anpassningar av kursuppgifter, studieteknik och introduktionen.

Flera rektorer beskriver att skolan på olika sätt fått stöd genom Studieteamet. Några nämner att nätverken för specialpedagog och studie- och yrkesvägledare utgör ett professionellt stöd för deras medarbetare.

4.3 Digitalisering är viktigt för sfi-elever

I utredningen framkommer särskilt två behov hos eleverna kopplat till digitalisering. Digitala verktyg kan till att börja med användas språkstödande och anpassas till eleven för att främja språkutveckling. Arbetsmarknadsförvaltningen har i uppdrag att under 2022 utveckla användandet av arbetssätt för digitala verktyg för språkutveckling och språkträning.

För det andra har utvecklingen av elevers digitala kompetens ett värde i sig. Undervisningen i sfi ska bidra till att eleven utvecklar sin kompetens att använda digital teknik, enligt kursplanen för sfi. Den digitala kompetensen är nödvändig för det framtida lärandet och deltagandet i dagens samhällsliv och arbetsmarknad. Elever på sfi är en heterogen grupp där den digitala kompetensen varierar stort. Arbetsmarknadsförvaltningens erfarenhet är att många elever,

främst de med kort utbildningsbakgrund och bristande svenskkunskaper, har stort behov av att utveckla den digitala kompetensen.

Arbetsmarknadsförvaltningen utredde våren 2021 hur undervisningen fungerat under pandemin. Utredningen visade att den digitala kompetensen ökat markant när den autentiskt har använts i utbildningen, men att det fortsatt finns behov av utveckling.³⁶ Arbetsmarknadsförvaltningen arbetar därför aktivt med olika frågor om digitalisering med särskilt fokus på sfi. Flera uppdrag finns i arbetsmarknadsnämndens verksamhetsplan för 2022.

Elever behöver ha tillgång till en adekvat digital enhet för att kunna få digital kompetens enligt kravet i läroplan. Intervjuerna med lärare visar att alla skolor har en viss tillgång på digitala enheter i form av datorsalar eller klassuppsättningar av digitala enheter för utlåning. Flera lärare menar dock att tillgången på digitala enheter som passar målgruppen är otillräcklig. Ibland är datorer mest lämpliga, ibland läsplattor, enligt lärare. Någon lärare saknar även support att installera rätt programvara. Nästan alla elever i våra intervjuer uttryckte även att de önskade ”mer arbete med datorer”.

Arbetsmarknadsförvaltningen har under våren 2022 startat två utvecklingsprojekt där resultatet kan användas som underlag till kvalitetskriterier inför kommande upphandling. Det ena projektet lånar ut digitala enheter till elever som läser sfi eller en kombinationsutbildning på två skolor i egen regi. Första omgången av digitala enheter har delats ut och det har hittills varit mycket uppskattat av lärare och elever. Ett första preliminärt resultat är att lärare ser bättre möjligheter till individanpassning av undervisningen. Att tillhandahålla enheter innebär dock stora kostnader och behöver därför tas med i en beräkning för att bedöma hur eventuella krav på tillgång till digitala enheter kan specificeras i kommande upphandling.

Det andra utvecklingsprojektet fortsätter att utveckla kvaliteten i digitala klassrum där fjärr- och hybridundervisning används. Projektet är relevant för sfi av flera anledningar. Fjärr- och hybridundervisning kan ge flexibilitet i hur elever deltar i undervisningen. Samtidigt är erfarenheten från pandemin att elever i

³⁶ Arbetsmarknadsförvaltningen (2021), Uppdrag att föreslå riktlinjer för undervisning via digitala verktyg efter pandemin.

sfi med kort studiebakgrund och låga svenskkunskaper hade särskilt svårt att lära via fjärrundervisning.³⁷

Arbetsmarknadsförvaltningen utreder också arbetssätt, metoder och behovet av digital kompetens för de målgrupper som finns inom vuxenutbildningen och jobbtorgen. Utredningen görs genom processen för tjänstedesign tillsammans med stadsledningskontoret. Exempel på frågor är vad målgrupper behöver för att söka studier och för att söka jobb. Projektet är särskilt relevant med tanke på att flera lärare vi intervjuat frågar sig vilken digital kompetens elever behöver utveckla i dagens samhälle.

Under 2018-2022 har arbetsmarknadsförvaltningen även drivit kompetensutvecklingsprojektet Vux 2.0, finansierat av europeiska socialfonden, för att höja den digitala kompetensen bland pedagogisk personal i egen regi. Under 2022 implementeras projektet i ordinarie verksamhet. Det innebär bland annat att möjlighet till ett utökat stöd för utförare i extern regi.

³⁷ Något som även framgår av Skolverkets analys om pandemins effekter (2020), Coronapandemins påverkan på vuxenutbildningen.

5 Studiegrupper och intag av elever

Utredningen visar att det finns relativt få sammanhållna studiegrupper inom sfi studieväg 1 och 2. Detta trots att rektorer och lärare ser stora pedagogiska fördelar med sammanhållna grupper. Att ha intag i intervall om fem veckor skulle möjliggöra för skolorna att ha sammanhållna studiegrupper under denna tid. Utredningen visar också att sfi flex inte har införts som planerat.

5.1 Studiegrupper som bidrar till kontinuitet

En utmaning med studiegrupper inom sfi

Inom en stor del av utbildning i sfi är det svårt att erbjuda kurser där inga nya elever tas in i befintliga klasser under kursens gång. Eleverna tar olika lång tid på sig att nå målen för kursen vilket betyder att de lämnar gruppen vid olika tidpunkter. Andra studerande avbryter eller gör uppehåll i utbildningen av olika skäl. Grupperna skulle till slut bli väldigt små om skolan inte tog emot nya elever i grupperna. I Stockholms stad har de flesta kurser i sfi därför sedan länge getts i studiegrupper som kontinuerligt fyllts på med nya elever. Vissa utbildningar har dock gemensamma kursstarter och kursslut vilket medför sammanhållna studiegrupper, exempelvis kombinationsutbildningar och sfi för yrkesutbildade och akademiker (SFX) på studieväg 3.

Nytt komvuxavtal med nya studiegrupper

I och med det nya komvuxavtalet som infördes 2021 gjordes flera förändringar för att skapa större kontinuitet i undervisnings-situationen för fler elever. Syftet var att öka genomströmningen. En ny studiegrupp som var sammanhållen under minst fem veckor infördes på studieväg 2. Möjligheten att ha ett individuellt schema där eleven endast närvarade vissa dagar och tider i en ordinarie studiegrupp togs bort. Det reglerades också att byte av skola under pågående kurs endast får göras om det finns särskilda skäl. Samtidigt infördes en så kallad flex-grupp för att möta behovet av flexibilitet som önskas av vissa elever.

Bakgrunden till förändringarna var att de individuella schemana och det ständiga inflödet av nya elever försvårade för lärarna att planera en kvalitativ undervisning och skapa ett gynnsamt lärandeklimat. Enligt komvuxavtalet finns därmed idag tre olika studiegrupper:

- *Ordinarie studiegrupp* innebär att eleverna förväntas kunna studera enligt ordinarie schema, dagtid eller kvällstid, och på respektive studieväg och kurs. Nya elever kan kontinuerligt skrivas in i gruppen.
- *Sammanhållen studiegrupp* innebär att elever i en klass får studera under minst fem veckor, utan att nya elever börjar. Därefter görs nya intag och gruppen stängs igen. Krav på att ha en sammanhållen studiegrupp per kurs finns på studieväg 2. På studieväg 1 ska utbildningspaketen sfi grund och sfi mot jobb ges i sammanhållen grupp under minst fem veckor.
- *Sfi flex* riktar sig till elever som inte regelbundet kan närvara och följa undervisning dagtid eller kvällstid. Eleverna i denna grupp ska ha en individuell planering som de följer och läraren bygger undervisningen utifrån de närvarande elevernas behov.³⁸

Relativt få sammanhållna studiegrupper

Relativt få studiegrupper inom sfi är sammanhållna under minst fem veckor. I april 2022 var sju av totalt 25 olika studiegrupper på studieväg 1 sammanhållna. Det visar sammanställningen av enkäten till skolorna. En skola har nästan enbart sammanhållna grupper medan en annan skola inte har någon sammanhållen studiegrupp. På studieväg 2 har sex av tio skolor infört sammanhållna grupper för åtminstone någon kurs, varav tre skolor har sammanhållna grupper för samtliga kurser på studievägen. Skolorna har totalt rapporterat in att det finns 58 ordinarie studiegrupper med kontinuerligt intag och 12 sammanhållna grupper under minst fem veckor på studieväg 2.

Skolorna har sedan många år tillbaka ordinarie studiegrupper med kontinuerligt intag. Flera skolor menar att elevgrupperna är för små för att ha ytterligare en grupp per kurs som är sammanhållen under fem veckor. Det är enligt skolorna i flera fall inte ekonomiskt hållbart att ha både ordinarie och sammanhållna studiegrupper. Antalet olika studiegrupper som ska finnas enligt avtalet är generellt för många menar flera. Några skolor lyfter att det måste vara intag med vissa intervall för att de ska kunna införa sammanhållna grupper. Skolan har inte möjlighet att själva reglera intaget till var femte vecka av rädsla för att förlora elever som då väljer en annan skola.

Även elevförflyttningar inom skolan till högre kurser behöver ske i samband med intag av nya elever för att grupper ska kunna hållas samman. En förutsättning är att de nationella proven görs i

³⁸ Eleverna kan gå på olika kurser och läsa med olika tidsomfattning. Studieväg 1 ska ha en flexgrupp. Studieväg 2 och 3 kan omfattas av samma flexgrupp.

anslutning till intag i grupperna. En skola beskriver att intaget till sammanhållna grupper ligger direkt efter nationella prov för att elevförflyttningar ska ske samlat under vissa datum. En annan skola har inte samma intervall på de nationella proven och intag till sammanhållna grupper vilket försvårar elevförflyttningar till högre kurser. Skolorna får själva besluta om när de nationella proven förläggs.

Stora fördelar med sammanhållna grupper

Rektorer och lärare ser stora pedagogiska fördelar med att hålla studiegrupper inom sfi sammanhållna under åtminstone fem veckor. Det visar både enkätsvar och intervjuer. Framför allt lyfts att lärare kan planera och genomföra en mer sammanhållen och kontinuerlig undervisning och att det finns möjlighet att genomföra längre projekt. Många menar att det skapar bättre studiero och gemenskap i gruppen vilket gynnar lärandet.

Andra aspekter som lyfts är att en längre planering av undervisningen även kan underlätta om en elev har tillfällig frånvaro och då tydligare kan se vad hen behöver ta igen. Några menar också att sammanhållna grupper med en längre planering gör det tydligare för eleverna vad de ska lära sig inom en angiven tid, vilket kan öka motivationen. En skola lyfter att introduktionen av nya elever kan gynnas vid färre intag i gruppen. Det blir till exempel lättare att introducera elever utan att resten av klassen missgynnas och det kan även möjliggöra en bättre kartläggning och introduktion. De fördelar med sammanhållna grupper som framkommit i utredningen är därmed liknande vad som tidigare identifierats.³⁹ Den största nackdelen är att det kan bli mycket kostsamt för skolan som har fasta kostnader för lokaler och lärare om den sammanhållna gruppen blir för liten och inte får fyllas på med fler elever, exempelvis vid avbrott.

5.2 Behov av flexibilitet

Sfi i Stockholm är flexibelt på flera sätt

Enligt kursplanen ska sfi vara en flexibel utbildningsform som ska kunna kombineras med arbete eller andra aktiviteter, till exempel arbetslivs- och samhällsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Inom Stockholms stad innebär det att personer har rätt att själva välja utbildningsanordnare och skolenhet, förutsatt att enheten erbjuder undervisning på den studieväg och kurs den studerande befinner sig på. Man kan välja att studera på förmiddag,

³⁹ Arbetsmarknadsförvaltningen (2018), Inriktning för sfi och åtgärder för ökad genomströmning – sfi på studieväg 2 och 3.

eftermiddag, heltid, kväll och i viss mån även helg. Införandet av flex-gruppen är ett ytterligare sätt att möta elevers behov av flexibilitet som önskas för elever som t.ex. arbetar skift eller på grund av andra omständigheter inte kan följa ett ordinarie schema. Utbildningsanordnare kan också erbjuda en temporär distanslösning under maximalt tre veckor i följd för elever som tillfälligt inte kan delta i klassrumsundervisningen.

Sfi flex har inte införts som planerat

Få skolor har infört en flexgrupp. Under pandemitiden var behovet inte lika stort i och med att elever kunde delta mer flexibelt via fjärrundervisning i sin ordinarie studiegrupp. På studieväg 1 finns idag ingen flexgrupp. På studieväg 2 finns flexgrupper som elever kan delta i två gånger i veckan på två skolor.⁴⁰

Det finns en stor kritik mot flexgruppen både i intervjuer med rektorer och i enkäten om studiegrupper. Skolorna menar att det är ekonomiskt ohållbart att ha en flexgrupp med bemanning under stor del av skoldagen. Även att ha en grupp exempelvis två eftermiddagar i veckan kan vara ekonomiskt utmanande i och med att mycket få elever deltar.

Det finns också kritik mot de pedagogiska aspekterna av flexgruppen. Det lyfts att det finns små möjligheter inom flexgruppen att bedriva en kvalitativ undervisning och skapa ett gemensamt lärande där elever är resurser för varandra. Några skolor lyfter att eleverna vill känna att de tillhör en grupp och att det är motivationshöjande att komma till skolan och träffa sina kompisar. En skola menar att flexgruppen inte fungerar för målgruppen på studieväg 1 som behöver kontinuitet. Flera skolor menar att det vore bättre med individuella scheman för elever som har svårt att följa gruppens schema.

5.3 Intag av elever

Utredningen har till uppgift att utreda möjligheten att ha intag med vissa intervall till sfi. Enligt nuvarande regler för intag ska anordnarna ta emot elever minst en gång i månaden upp till varje skolas kapacitet. I praktiken har nästan alla skolor intag av nya studerande varje vecka eller ibland varannan vecka.

Vuxenutbildningscentrum tar emot och vägleder elever till studier i Stockholms stad. För elever som ska studera sfi görs intervjuer och

⁴⁰ På ytterligare två skolor går flexeleverna i de ordinarie grupperna men får närvaro enligt en flexlista. Det är därmed likt de tidigare individuella schemana och motsvarar inte vad som menas med flexgrupp.

test för att bedöma aktuell studieväg, kurs och kurstid för eleven. Väntetiden för att få påbörja sfi i Stockholm idag är som mest två veckor och som minst tio dagar från det att den sökande kontaktat Vuxenutbildningscentrum. Inom den tiden får den studerande en skolplacering och kallelse till start.

Om en månad blir "normen" för intag så kommer även eleverna att acceptera det och jag tror att det skulle skapa ett annat lugn i grupperna. Lärarna kan planera tematiskt med ett femveckors-upplägg som gör att det blir lättare att ta emot nya elever under pågående kurs. När fler elever startar samtidigt tror jag även att de kan hitta stöd i varandra på ett annat sätt än när det endast är enstaka elever. /Lärare

Vuxenutbildningscentrum ser att det finns möjlighet att ändra intaget av elever så att det sker var femte vecka till varje skola. I enkäten svarar alla skolor utom en att de ser positivt på att ha intag med längre intervall på exempelvis fem veckor för alla tre studievägar. Det skulle underlätta organisatoriskt för skolorna och skapa en tydlighet för eleverna, enligt enkätsvaren. Skolorna ser dock en risk att det saknas ekonomiska förutsättningar med nuvarande ersättningsmodell att ha grupper stängda fram till nästa intag, i och med att elever slutar kontinuerligt. På en skola ser man risker för att det kan bli alltför stora grupper vid start om alla sfi-elever börjar var femte

vecka. En möjlighet skulle vara att ha intag olika veckor för olika studievägar. I ett enkätsvar framkommer att det bör vara upp till skolan att kunna justera intag utifrån hur situationen på skolan ser ut. En nystartad skola behöver exempelvis fylla på med elever kontinuerligt.

Om intaget sker med vissa intervall kommer väntetiden till studier öka. Vuxenutbildningscentrum bedömer att om intag till samtliga skolor endast sker var femte vecka leder det till att en elev kan få vänta upp till sju veckor på att starta sin sfi-utbildning.

Utredningens bild är att några veckors ytterligare väntan jämfört med idag i sig inte behöver vara negativt för elevernas motivation att studera. Samtidigt ska kommunen verka för att nyanlända flyktingar kan påbörja studier i sfi inom en månad. I kapitel 7 redogörs närmare för förslag som kan tillgodose hur elever kan påbörja studier i sfi inom en månad, samtidigt som skolorna ges bättre förutsättningar att ha sammanhållna grupper för en mer kvalitativ undervisning.

6 Uppföljning av utbildning i sfi

Stora förändringar har gjorts de senaste åren som innebär en ökad uppföljning av sfi. Elevers progression följs upp på individnivå utifrån en tilldelad kurstid. Verksamhets- och avtalsuppföljningen av vuxenutbildningen har också förstärkts genom mer personella resurser och utvecklade rutiner och arbetssätt. Dessa nya arbetssätt har inneburit en ökad kvalitetskontroll av hela vuxenutbildningen inbegripet sfi. Under 2022 arbetar arbetsmarknadsförvaltningen även för att ytterligare utveckla det systematiska kvalitetsarbetet.

6.1 Progressionsuppföljning av elever

Individuellt tilldelad kurstid som följs upp

Individuellt tilldelad kurstid är en av åtgärderna för att öka genomströmningen i sfi. Förändringen infördes med det nya komvuxavtalet 2021. Syftet med tilldelad tid är att förbättra elevernas förutsättningar att fullfölja utbildningen med godkänt betyg. Det blir tydligt för både skolan och eleven hur lång kursen är, vilket ökar möjligheten att planera elevens utbildning och se till att tiden används effektivt. Vuxenutbildningscentrum tar fram en individuell kurstid för varje elev som ska börja studera på sfi.⁴¹ Kurstiden är framtagen baserat på elevens tidigare studiebakgrund, förutsättningar och språkkunskaper. Det förelåg ett stort arbete för att ta fram de olika kurstiderna som baserades på stadens egen statistik och jämförelser med andra kommuner. Stockholms stad valde att ligga något högre i tilldelad tid per kurs än jämförelsekommunerna.

Elevers progression ska följas upp minst två gånger under varje kurs när omkring 25 respektive 75 procent av kurstiden är förbrukad. Fyra gånger per år ska varje skolenhet redovisa till arbetsmarknadsförvaltningen vilka elever som bedöms riskera att inte ta ett godkänt betyg inom den tilldelade kurstiden.

Om eleven riskerar att inte få godkänt betyg inom den individuellt tilldelade kurstiden ska en handlingsplan upprättas. Syftet är att skapa incitament för skolenheterna att tidigt upptäcka och vidta åtgärder för elever som riskerar att inte klara kursen inom den tilldelade tiden. Modellen ska uppmuntra till andra åtgärder än förlängd kurstid.

⁴¹ För studieväg 3 finns både individuell kurstid (inom avtalsområde 2A) och en fast kurslängd (inom avtalsområde 4A, intensiva studier i svenska).

För elever som inte bedöms ta godkänt betyg inom kurstiden finns viss möjlighet till förlängning. För det krävs att extra anpassningar eller andra stödåtgärder har satts in och att eleven bedöms ha förutsättningar att klara kursen och gör framsteg. Arbetsmarknadsförvaltningen fattar beslut om eventuell förlängning efter ansökan av rektor. Bedöms leverantören ha fullgjort sina åtaganden och eleven fortsatt ha förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning tilldelas ytterligare tid. Bedöms leverantören inte ha fullgjort sina åtaganden ska denne på egen bekostnad vidta åtgärder/erbjuda eleven adekvat stöd om eleven bedöms ha rätt att fullfölja sin kurs med extra tilldelad tid.

En omställning i arbetssätt för skolorna

Att elever idag har en fastställd kurstid är en stor förändring inom sfi. Flera lärare och rektorer lyfter att det är bra att det finns en borte gräns som gör att det blir tydligt för eleven att det finns ett slutdatum på kursen. Några lärare beskriver att de behöver göra eleverna medvetna om deras tilldelade kurstid. Flera lärare berättar att de ibland rekommenderar elever att ta paus från studierna för att sedan komma tillbaka när de har bättre förutsättningar att studera.

Det har skett ett omfattande arbete på skolorna för att införa progressionsuppföljning av elever. Rektor och lärare uttrycker att det tar tid att få rutiner och arbetssätt på plats och många upplever att arbetet har utvecklats över tid. Rutinerna för att genomföra uppföljningen skiljer sig något åt mellan skolorna. Gemensamt är att det ofta finns en person som håller ihop arbetet som rektor, en utbildningsledare, arbetslagsledare eller specialpedagog. Samtliga skolor tar fram listor till lärare på elever som närmar sig 25 och 75 procent av kurstiden. Flera skolor använder arbetslagsmötena till att diskutera progressionsuppföljningen. På några skolor har rektor enskilda avstämningar med lärare om uppföljningen

Själva handlingsplanen gör oftast läraren för aktuell elev. Lärare berättar att de kan ta stöd av specialpedagog, speciallärare, skolans elevteam, arbetslaget eller en extra kunnig kollega vid behov. En lärare beskriver att speciallärare haft workshop och introducerat mallen. En lärare beskriver att de haft en workshop från Stockholms stad om arbetet med handlingsplaner.

Många lärare är positiva till progressionsuppföljningen men upplever att den är tidskrävande

Många lärare är på olika sätt positiva till progressionsuppföljningen. Några lärare berättar att progressionsuppföljningen fungerar riktigt

bra på skolan. En lärare beskriver att det är bra att veta exakt vilka förmågor som eleven behöver utveckla, och därmed veta vad läraren behöver jobba extra med. Två lärare beskriver att det är roligt att göra progressionsuppföljning och utforma handlingsplaner. Det upplevs som en möjlighet att analysera vad man som lärare behöver utveckla i sin profession.

I intervjuerna beskriver lärare att progressionsuppföljningen kan bidra till att uppmärksamma om elever behöver stöd, vilket ger möjlighet att anpassa undervisningen. Några beskriver uppföljningen som en varningsklocka eller en påminnelse om vad läraren måste ha extra koll på. En lärare lyfter att progressionsuppföljningen bidrar till struktur i arbetet. Ett par lärare tycker inte att progressionsuppföljningen bidrar till att uppmärksamma elever i behov av stöd.

Ett par lärare tycker att det är bra att uppföljningen görs redan vid 25 procent av tiden för att tidigt kunna sätta in resurser vid behov. Andra lärare tycker att det ibland kan vara lite väl tidigt för att uppmärksamma om en elev kan behöva extra tilldelad kurstid, speciellt om en elev har gjort avbrott och får en ny lärare. Några rektorer lyfter problem med skolbyten för elever som passerat 25 eller 75 procent. Det är då svårare för skolan att ha hunnit uppmärksamma elevens behov inom ett visst antal timmar och att ha gjort en handlingsplan i tid.⁴²

Andra synpunkter som framkommer är att det ibland är oklart för lärare och rektorer varför en elev tilldelas extra timmar och en annan elev inte får det. Några lärare undrar också vad som förväntas av skolan när elever har hög frånvaro och därmed inte gör progression eller tar del av planerade insatser. På en skola saknas system där lärare själv kan söka fram eller se elevernas kurstid vilket försvårar lärares arbete med progressionsuppföljning.

Många lärare och rektorer beskriver att progressionsuppföljningen är mycket tidskrävande. En lärare menar att det kan göra att annat blir lidande som att planera undervisningen eller ge elever feedback. På två skolor finns en större stress kring elevers timmar och uppföljningen. En lärare upplever att elever generellt får för få timmar. En annan lärare menar att det tar viss överhand att fokusera på timmarna och att eleverna ska klara det nationella provet. Det tar bort viss glädje och minskar möjligheten att göra roliga saker. Det

⁴² Även om det är restriktivt med skolbyten under pågående kurs så sker det fortfarande, särskilt när flera sfi-skolor stänger.

finns samtidigt lärare som inte alls tycker att progressionsuppföljningen är så tidskrävande.

Arbetsmarknadsförvaltningen arbetar för att utveckla och stötta skolornas progressionsuppföljning

Progressionsuppföljningen innebär ett omfattande arbete även för arbetsmarknadsförvaltningen. Det handlar om att bedöma de handlingsplaner som skickas in av skolorna för att kunna fatta beslut om extra tilldelad tid och att utveckla rutiner för arbetet. Rutiner och samarbetet med skolorna har utvecklats över tid. Det finns en utarbetad instruktion för arbetet, förslag till mallar för handlingsplan och kontaktrektor har haft genomgångar av arbetssätt och mallar med rektorerna i grupp och enskilt. Studieteamet har också flera inbokade workshops om arbetet med handlingsplaner. I början av hösten planeras en stadsgemensam workshop med utgångspunkt i goda exempel på arbetet med handlingsplaner på skolorna.

Arbetsmarknadsförvaltningen arbetar även kontinuerligt med hur handlingsplanen kan vara ett viktigt dokument för elever i behov av extra anpassningar och stöd. Handlingsplanen ska vara ett stöd för elevens utveckling, snarare än "ett måste" från Stockholms stad. Arbetsmarknadsförvaltningen har identifierat flera utvecklingsområden i arbetet med handlingsplaner. Många handlingsplaner är knapphändigt ifyllda vilket gör att det inte framgår vad skolan har gjort för att stötta eleven. En handlingsplan bör vara ett sätt för läraren att kort men tydligt beskriva relevanta insatser och hur de följs upp. Det finns också ett behov av att utveckla ett mer professionellt språk i handlingsplanerna. Handlingsplanerna vittnar också om att det på vissa skolor saknas roller och strukturer för arbetet med att främja goda lärmiljöer.

Av intervjuerna framgår det även att handlingsplanerna sällan utgår från en kartläggning av elevens behov. Några lärare beskriver dock mer ingående hur de samtalar med eleven om progressionen och behov. Andra använder diagnostiska prov i anslutning till progressionsuppföljningen för att ringa in vilka förmågor som särskilt behöver utvecklas.

Viktigt för en meningsfull progressionsuppföljning

Sammantaget ser utredningen ett antal faktorer som behöver vara på plats på skolan för att progressionsuppföljningen ska fungera bra och stötta elevers utveckling mot målen:

- Ett administrativt system som kan visa elevernas aktuella kurstid, procent genomförd tid och beräknat slutdatum.

- Ett bra system för att dokumentera arbetet med progressionsuppföljningen
- En tydlig rutin som gör att ingen elev faller mellan stolarna där en funktion ansvarar för att samordna arbetet.
- Att progressionsuppföljningen vid 25 och 75 procent sätts samman med eventuella prov, kartläggningar eller andra sätt som visar en nulägesbild av elevers progression.
- Stöd till lärare i arbetet med att utforma handlingsplaner.
- Att det sker en återkoppling och diskussion med eleven om dennes progression och eventuella behov av stöd

Arbetsmarknadsförvaltningens bedömningar behöver också vara tydliga och transparenta så att lärare och rektorer förstår när och varför förlängd tid beviljas eller inte.

6.2 En utvecklad verksamhets- och avtalsuppföljning

Arbetsmarknadsnämnden har utifrån sin roll som huvudman och beställare två olika perspektiv att ta hänsyn till i arbetet med att kontrollera och följa upp leverantörer. Uppföljningen ska för det första bidra till att arbetsmarknadsnämnden lever upp till sitt ansvar som huvudman att säkerställa en likvärdig utbildning av god kvalitet utifrån skolans styrdokument. Uppföljningen blir därmed en del av det systematiska kvalitetsarbetet. För det andra är uppföljningen en del av att säkerställa att utbildningen uppfyller krav som finns i avtal mellan arbetsmarknadsnämnden och upphandlade leverantörer.

Arbetsmarknadsnämnden fick i budget 2020 i uppdrag att stärka verksamhets- och avtalsuppföljningen inom vuxenutbildningen i syfte att säkerställa hög kvalitet. Bakgrunden var att förvaltningen i samband med den senaste upphandlingen gjorde en översyn av uppföljningen som visade på en bristande systematik. Det framkom behov av att stärka kontrollen av att anordnarna lever upp till avtalade krav. Ett pilotprojekt för fyra avtalsområden hos sex leverantörer genomfördes under hösten 2020. Under 2021 implementerades de delvis nya arbetssätten. Den nya modellen för avtals- och verksamhetsuppföljning är därmed nu inne på sitt andra verksamhetsår. Det betyder att den fortfarande är förhållandevis ny och kontinuerligt utvecklas för att fungera optimalt.

Verksamhets- och avtalsuppföljningen görs enligt en modell som består av följande fyra delar:

- *Enhetsuppföljning*: Verksamhetsuppföljning gentemot skolförfattning och kvalitativa avtalskrav.

- *Kontroll inför start och förlängning av avtal:* Säkerställa att grundförutsättningar för att bedriva verksamhet finns.
- *Ekonomisk och administrativ kontroll:* Uppföljning av kvalificeringskrav, volymer och ersättning samt administrativa rutiner och utbud.
- *Händelsestyrd uppföljning:* Uppföljning som aktualiseras vid signal eller vid en förändring hos leverantören.

Enhetsuppföljningen är särskilt intressant i utredningen i och med att den i många delar handlar om undervisningens kvalitet. Den beskrivs därför mer ingående.

Enhetsuppföljning av verksamhetens kvalitet

Den nuvarande modellen för enhetsuppföljning bygger på systematiska arbetssätt. Processen och ansvarsfördelningen för uppföljningen är tydligt beskriven i en handbok. Det finns också en rad olika verktyg och mallar för varje enskilt moment i uppföljningen som utgör en god grund för en likvärdig bedömning av verksamheternas kvalitet.

Enhetsuppföljningen utförs i fem cykler under ett år. I varje cykel granskas fyra till fem enheter genom dokumentstudier och intervjuer med rektorer, lärare, elever och andra funktioner. Skolbesök görs vanligtvis på plats under två dagar, men möjlighet finns till digitala lösningar.

Arbetsmarknadsförvaltningen har identifierat åtta huvudområden för enhetsuppföljningen utifrån krav i skolans styrdokument och avtal med utbildningsanordnarna:

1. Undervisning och lärande
2. Betygssättning och likvärdig bedömning
3. Systematiskt kvalitetsarbete
4. Pedagogisk ledning
5. Extra anpassningar och stöd i utbildningen
6. Värdegrund, trygghet, studiero, åtgärder mot kränkande behandling.
7. Utbildningens mål: vägledning, yrkesliv, fortsatta studier
8. Inflytande och delaktighet

De första fyra områdena är särskilt prioriterade för att garantera en utbildning som är likvärdig och av god kvalitet. Dessa områden följs upp med högre frekvens. Vid varje enhetsuppföljning väljer bedömnarna fyra områden. Årligen följs ett gemensamt område upp för samtliga enheter. Under 2021 var avbrott ett område som följdes upp på samtliga enheter och under 2022 följs digitalisering upp på

samtliga enheter. Samtliga områden som följs upp med olika frekvens är relevanta för att bedriva en undervisning av god kvalitet på sfi.

Till varje huvudområde finns utarbetade bedömningskriterier som beskriver vilka specifika författningskrav och avtalskrav som ska följas upp, kriterier för när dessa krav är uppfyllda och vilket underlag som ska användas. Till varje huvudområde finns också intervjuguider.

Resultatet från en enhetsuppföljning sammanställs i en rapport. Om uppföljningen visar på enstaka mindre allvarliga brister ska de lämnas över till leverantören att åtgärda och enhetsuppföljningen avslutas. Kontaktrektor för skolenheten har dock ett ansvar att bevaka att skolenheten åtgärdar de konstaterade bristerna och att signalera tillbaka till enhetsuppföljningen om detta inte sker.

Om den sammantagna bedömningen visar på allvarliga brister får leverantören ett krav på att avhjälpa brister och göra en åtgärdsplan. Arbetsmarknadsförvaltningen ska också överväga de nya möjligheterna i nuvarande avtal att ha flera påföljder parallellt eller att direkt gå på en mer ingripande påföljd. Leverantören har normalt tio dagar på sig att komma in med en redovisning över hur brister åtgärdas. De redovisade åtgärderna kan också behöva följas upp på plats i verksamheten. När bristerna bedöms vara åtgärdade kan enhetsuppföljningen avslutas.

Leverantörerna har fått möjlighet att lämna synpunkter på hur enhetsuppföljningen genomförs.⁴³ Få lämnade synpunkter men några tyckte uppföljningen var väl genomförd. I intervjuerna med rektorer på skolor som haft enhetsuppföljning under 2021 ställdes frågan om uppföljning på något sätt bidragit till att utveckla verksamheten. Rektorerna beskriver att de generellt tycker att uppföljning av verksamheten är bra. En rektor såg det som ett kvitto på att skolan arbetar åt rätt håll. En annan rektor valde att anställa en till specialpedagog i och med att uppföljningen visade på vissa brister inom området extra anpassningar och stöd. Tidpunkten för besöket upplevdes ibland lite svår, i och med att rektor var ny på tjänsten och det var pågående pandemi.

Under 2021 har fyra enhetsuppföljningar gjorts på skolenheter som har utbildning i sfi för studieväg 1. Även fyra uppföljningar gjordes av enheter som har sfi för studieväg 2. De områden som följdes upp var områdena pedagogiskt ledarskap, undervisning och lärande,

⁴³ Uppföljning som gjorts av verksamhetsområdet Kvalitet och uppföljning 2022.

extra anpassningar och avbrott. Ingen av uppföljningarna resulterade i krav på att avhjälpa brister och att ta fram en åtgärdsplan. Under juni 2022 pågår enhetsuppföljning av ytterligare fyra skolor som har studieväg 2.

6.3 Systematiskt kvalitetsarbete

Arbetsmarknadsnämnden har som huvudman ansvar för att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen på huvudmannanivå, enligt skollagen. Under 2022 har arbetsmarknadsförvaltningen i uppdrag att fortsätta utveckla det systematiska kvalitetsarbetet och bidra till att arbetet stärks på skolorna. Arbete pågår med att ta fram en modell och uppföljningsmått för verksamheten. Det handlar bland annat om hur övrig uppföljning kopplas samman med det systematiska kvalitetsarbetet.

Det systematiska kvalitetsarbetet för sfi följer strukturen som staden har satt upp för alla verksamheter genom sitt ILS-system. Skolor redovisar resultat och aktiviteter till arbetsmarknadsförvaltningen inför tertialrapport 1 och 2 och verksamhetsberättelsen.⁴⁴ Av tabell 2 framgår vilka indikatorer som följs upp och redovisas i verksamhetsberättelsen. Arbetsmarknadsförvaltningen följer även sedan några år tillbaka upp andelen elever som klarat sin kurs inom angiven tid.

Tabell 2. Indikatorer som följs upp för sfi och resultat för år 2021

Indikator	Utfall totalt	Utfall män	Utfall kvinnor	Årsmål
Andel kursdeltagare inom sfi med godkänt betyg efter fullföljd kurs	96,6 %	96,6 %	96,6 %	97 %
Andel nybörjare inom sfi som klarat kursen inom två år	43,4 %	36 %	49,8 %	50 %
Kvinnor och män inom sfi som kan rekommendera sin skola till andra. (Medelvärde 1-5)	4,6	4,6	4,6	4,3
Andel kvinnor och män som har arbete tre månader efter fullföljd kombinationsutbildning	69,9 %	79,7 %	62,2 %	75 %

I verksamhetsplanen för arbetsmarknadsnämnden framgår utvecklingsområden under året. Verksamhetsplanen innehåller vissa mer långsiktiga utvecklingsområden, exempelvis utvecklingsarbetet för studieväg 1 och kombinationsutbildningar. Det finns också utvecklingsområden som endast omfattar ett år, exempelvis en

⁴⁴ Hur rapporteringen görs och vad som ingår skiljer sig något åt mellan skolor i egen regi och extern regi.

kompetenshöjande insats inom jämställdhetsanalyser under 2022. De enskilda utvecklingsområden som varje skola identifierar framgår inte av verksamhetsplanen i och med att den är av mer övergripande karaktär. Utvecklingsområdena fastställs både utifrån utvecklingsbehov som identifieras av arbetsmarknadsförvaltningen och utifrån politiskt beslutade uppdrag. Utvecklingsbehoven identifieras utifrån de olika dialoger som arbetsmarknadsförvaltningen har haft med skolorna under året, enhetsuppföljningar med besök på skolorna, inkomna klagomål och årsrapporter som skolorna skickar.

Rektorn ansvarar i sin tur för det systematiska kvalitetsarbetet på skolan. Det innebär att på enhetsnivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Varje utbildningsanordnare ska lämna in en årsrapport med fokus på resultat och analys av sammanställda uppgifter. Arbetsmarknadsförvaltningen har tidigare haft en dialog med skolorna om deras årsrapporter. Dessa dialoger ska återupptas under 2022. I övrigt följs processen för det systematiska kvalitetsarbetet på skolorna upp inom ramen för enhetsuppföljningen, om det är ett av de områden som väljs ut för uppföljningen för en skola.

Det systematiska kvalitetsarbetet på skolorna stöds till viss del av arbetsmarknadsförvaltningen. I upphandlingen ställs krav på att rektorer ska ha genomfört eller åtminstone vara anmäld till rektorsutbildningen som innehåller kurser i systematiskt kvalitetsarbete. Strukturen med inlämningar inför tertiärrapporter och verksamhetsberättelse, och årsrapporterna har också som syfte att bidra till struktur i skolornas kvalitetsarbete. Vissa insatser har genomförts för att stötta skolorna, exempelvis årets insatser om könsuppdelad statistik eller att ta fram stödmaterial om att göra analyser.

Arbetsmarknadsförvaltningen har även regelbundna samverkansmöten med leverantörerna där bland andra avtalsansvarig och kvalitetsansvarig ska delta. Även på mer operativ nivå sker samverkan, exempelvis för att utveckla utbildningspaketen sfi grund, sfi mot jobb och SFY.

Statistik av lärarbehörighet kan utvecklas

Utredningen har varit särskilt intresserad av hur lärarbehörigheten och ämnesdjupet i svenska som andraspråk ser ut inom sfi, med tanke på att lärares kompetens är avgörande för en god under-

visning, enligt bland annat KLIVA-utredningen.⁴⁵ Uppgifter om lärares kompetens samlas in på flera olika sätt och fyller olika funktioner.

Arbetsmarknadsförvaltningen sammanställer och skickar varje år in uppgifter till SCB om personal i kommunal vuxenutbildning. Uppgifterna utgör underlag för SCB att inhämta uppgifter från Skolverket om lärares pedagogiska utbildning. Dessa uppgifter innehåller inte lärares behörighet att undervisa i deras nuvarande ämnen och vilket ämnesdjup de har. En svårighet är också att skolorna tenderar att fylla i uppgifter på lite olika sätt, exempelvis hur uppgifter för vikarier eller personal som är tjänstledig, föräldraledig eller sjukskriven ska anges. Arbetsmarknadsförvaltningen har utökat och förbättrat instruktionen till skolorna om insamlingen av uppgifter. Det finns dock fortsatt behov av att ytterligare öka kvaliteten i uppgiftsinsamlingen.

Vid varje enskild enhetsuppföljning följs också legitimation och lärarbehörighet upp för att bedöma om skolan uppfyller kraven enligt skollag och avtal. Uppgifterna fyller därmed ett viktigt syfte i uppföljningen. Däremot är uppgifterna svåra att använda för att få en sammantagen bild av lärares kompetens inom hela vuxenutbildningen. Det beror bland annat på att uppgifter redovisas på delvis olika sätt av skolorna och vid olika tidpunkter under en flerårig uppföljningscykel.

För lärare i egen regi används kompetensverktyget KOLL för att samla in uppgifter om lärarlegitimation och vilka ämnen läraren undervisar i. I verktyget finns även uppgifter om behörighet i ämnen.

6.4 Uppföljning av avbrott

Under 2021 har arbetsmarknadsförvaltningen gjort en fördjupad uppföljning av avbrott i sfi. Endast 43 procent av de som påbörjat sfi tar ett betyg inom två år.⁴⁶ Fler kvinnor än män tar ett betyg – hälften av kvinnorna tar ett betyg inom två år jämfört med 36 procent av männen.

Av dem som inte tar ett betyg har de flesta gjort avbrott. Det finns stora skillnader i avbrott beroende på elevernas grund för uppehållstillstånd. Bland flyktingar och kvinnor som är här genom en anknytning är det störst andel, närmare 70 procent, som tagit ett

⁴⁵ Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, SOU 2020:66.

⁴⁶ Uppföljningen görs två år efter påbörjad utbildning och inkluderar elever från samtliga studievägar.

betyg. Det är särskilt viktigt för dessa grupper att ta betyg, eftersom de som gör avbrott i mycket låg utsträckning går till en etablerad ställning på arbetsmarknaden. Av kvinnorna som kommit till Sverige som flyktingar är endast 15 procent i etablerad ställning på arbetsmarknaden ett år efter ett avbrott. Av samtliga som kommit som flyktingar och slutför D-kursen är däremot mellan 80-90 procent antingen i studier eller i vissa fall i etablerad ställning på arbetsmarknaden ett år efter avslutade sfi-studier.

Den högsta andelen avbrott återfinns i gruppen med uppehållstillstånd utifrån "EU/EES/Arbete och studier". Av dem som gör avbrott i denna grupp är många i etablerad ställning på arbetsmarknaden eller studerar ett år senare. Även här finns skillnader mellan kvinnor och män. 62 procent av kvinnorna och 76 procent av männen är i arbete eller studier ett år senare. Arbetsmarknadsförvaltningen följer under 2022 fortsatt upp orsaker till avbrott, med syftet att hitta faktorer som kan leda till kvalitetsutveckling av verksamheten.

7 Slutsatser och förslag på åtgärder för ökad kvalitet

I kapitlet beskrivs slutsatser och förslag till åtgärder för att öka kvaliteten i sfi så att fler elever når målen för utbildningen.

7.1 Inledning

Denna utredning utgör en genomlysning av sfi i egen och upphandlad regi på studieväg 1 och 2. Syftet har varit att föreslå åtgärder som höjer kvaliteten i undervisningen, utvecklar möjligheten till kvalitetskontroll av samtliga skolor och bidrar till ökad motivation och genomströmning av elever. Utredningen innefattar också hur sfi i större utsträckning kan ske inom sammanhållna grupper och med antagning med regelbundna intervall. Utredningen har lagt särskild vikt vid hur Stockholms stad kan bidra till att undervisningen i sfi kontinuerligt utvecklas. Att förbättra undervisningen är centralt för att faktiskt förbättra elevers resultat, visar forskning.⁴⁷

Utredningen konstaterar att i och med nuvarande komvuxavtal infördes flera viktiga förändringar för att höja kvaliteten och genomströmningen i sfi. Det rörde bland annat införandet av en individuell kurstid och uppföljning av elevers progression, utökade krav på kompetenser, samt nya utbildningspaket och studiegrupper för sfi-elever. I samband med avtalet förstärktes även uppföljningen på individ- och verksamhetsnivå. Avtalet har inneburit vissa utmaningar. Det har exempelvis upplevts svårt att vid behov göra relevanta avtalsändringar. Leverantörer lyfter även att ersättningsmodellen inte kompenserar för de utökade kraven i avtalet.

Utredningen konstaterar vidare att Stockholms stad arbetar på flera sätt för att utveckla undervisningen i sfi. Utvecklingsarbetet bedrivs både för varje studieväg och utifrån viktiga områden som tillgängliga lärmiljöer och digitalisering.

Här redovisas slutsatser och förslag inom alla de områden som utredningen omfattar. Förslagen syftar på olika sätt till att fler elever i sfi ska nå målen för utbildningen. Utredningen har inte beräknat kostnader för förslagen. Flera möjliga sätt för att öka

⁴⁷ Barber och Mourshed (2007), How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top.

kvaliteten i undervisningen i sfi medför ökade kostnader, både för arbetsmarknadsförvaltningen och för utbildningsanordnarna.

Utredningen har heller inte ställt förslagen som presenteras här i relation till eventuella behov av utveckling för studieväg 3 inom sfi, eller behov av utveckling inom övrig vuxenutbildning. Stockholms stad tar redan idag ett större ansvar för utbildning i sfi jämfört med övrig vuxenutbildning. Exempelvis finns en jämförelsevis tätare samverkan med sfi-skolorna och uppföljning av elevers progression görs endast inom sfi. Stockholms stad bidrar även mer aktivt till kompetensutveckling för personal inom sfi, särskilt för medarbetare inom studieväg 1 och kombinationsutbildningarna. Flera av förslagen bygger på ett huvudmannaskap av Stockholms stad som är ännu mer aktivt och närvarande i samarbete med sfi-skolorna. Särskilt ett förslag om att stärka utvecklingsarbetet för studieväg 2 innebär ännu ett steg mot ett mer aktivt huvudmannaskap för sfi.

7.2 Utvecklingsarbete för studieväg 1 och 2

Fortsätt utveckla studieväg 1

Stockholms stad har ett särskilt aktivt och närvarande huvudmannaskap för utbildning för elever på studieväg 1 som har allra kortast utbildningsbakgrund inom sfi. Utvecklingsarbetet för studieväg 1 startade med projektet Ledande sfi 2016 och har pågått under många år. Det finns tydliga strukturer för samverkan och kollegialt lärande mellan Stockholm stad, och skolornas rektorer och medarbetare, utifrån relevanta fokusområden. Utbildningspaketet sfi grund är etablerat på skolorna. 44 procent av eleverna på studieväg 1 läser sina första sfi-kurser inom ramen för sfi grund.

Ett aktivt arbete pågår för att stärka arbetslivsanknytningen på studievägen under de senare kurserna. Ett aktivt arbete pågår för att stärka arbetslivsanknytningen på studievägen genom att arbetsmarknadsförvaltningen tillsammans med skolorna utvecklar och testar sfi mot jobb-paketet. Paketet är mellan 10 och 13 veckor långt. Målsättningen är framöver att majoriteten av eleverna på studieväg 1 ska läsa paketet under senare hälften av studieväg 1.

Utredningen konstaterar att det är viktigt att fortsätta det pågående utvecklingsarbetet inom studieväg 1. Elever på studieväg 1 utgör 7 procent av samtliga sfi-elever. Det är en jämförelsevis liten elevgrupp, men med stora utbildningsbehov. Det är en utmaning att komma till skolan, kanske till och med för första gången, i vuxen ålder. Målgruppen behöver stöd för att kunna tillgodogöra sig sina studier i svenska och samtidigt få grundläggande kunskaper inom

andra områden och ämnen. Dessa kunskaper är viktiga för att delta i samhället, fortsätta studera och för att komma in på arbetsmarknaden.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Fortsätt det strategiska utvecklingsarbetet tillsammans med skolorna för studieväg 1 i syfte att kontinuerligt utveckla undervisningen.

Förstärk utvecklingsarbetet på studieväg 2

Utredningen ser möjlighet att ta ett större helhetsgrepp om studieväg 2 och förstärka det långsiktiga strategiska utvecklingsarbetet för studievägen. Syftet är att öka kvaliteten i undervisningen och göra utbildningen än mer relevant för målgruppen. Det handlar både om att få ett funktionellt språk och samtidigt tillgodogöra sig relevanta kunskaper för att kunna delta i samhället, fortsätta studera och arbeta. Över hälften av alla elever som studerar sfi inom Vuxenutbildning Stockholm återfinns på studieväg 2. Det är en heterogen, stor och viktig målgrupp inom sfi.

Även studieväg 2 omfattas idag av utvecklingsarbete som leds av Stockholms stad. Det gäller exempelvis kompetensutveckling om tillgängliga lärmiljöer, insatser för att utveckla progressionsuppföljningen av elever och samverkan kring utvecklingen av SFY och kombinationsutbildningar. Jämfört med studieväg 1 och stadens kombinationsutbildningar finns dock inte lika etablerade samverkansformer och forum för kollegialt lärande för övriga delar av studieväg 2.

Utveckla strukturer för samverkan och kollegialt lärande

Utredningen föreslår att arbetsmarknadsförvaltningen ska utveckla strukturer för samverkan med skolorna och inrätta forum i staden för kollegialt lärande för pedagogisk personal på studieväg 2. Utvecklade samverkansstrukturer möjliggör för staden att styra mot relevanta förändringar i utbildningen i dialog med skolorna om vad som faktiskt fungerar och behövs.

Utvecklingsarbetet bör stödja det kollegiala lärandet för lärare som undervisar på studieväg 2. De kollegiala forum som finns för studieväg 1 och för kombinationsutbildningar är mycket uppskattade. Flera lärare och rektorer har lämnat önskemål om någon liknande kompetensutveckling för lärare på studieväg 2. En kollegial praxis där lärare samarbetar för att utveckla undervisningen har visat sig vara kännetecknande för framgångsrik

skolutveckling.⁴⁸ Det bör övervägas hur ett nätverk eller en annan typ av kollegialt forum ska se ut, i och med att det är många undervisande lärare på tio olika skolor för studieväg 2. Både samverkan och kompetensutveckling är därmed både mer komplext och kostsammare för studieväg 2 jämfört med för studieväg 1 och kombinationsutbildningar.

Förslaget syftar till skolutveckling som främjar kollegialt samarbete mellan lärare, vilket forskning visar utmärker framgångsrika skolsystem. Utvecklingsarbetet som görs genom kollegiala forum bör därför också ta utgångspunkt i de utmaningar som rektorer, lärare och annan personal gemensamt identifierar. Fokus behöver vara på att utveckla undervisningen i klassrummet. Det måste finnas tid för att planera, testa och utvärdera förändringar i undervisningen på skolan. På många skolor är arbetslagen ett viktigt forum för utbyte mellan lärare. Utvecklingsarbetet som sker i samverkan mellan Stockholms stad och skolorna behöver därför knytas till arbetslagens arbete, och bidra till att arbetslagsmötena utgör ett forum för lärarnas egen kompetensutveckling.

Utvecklingsarbetet bör också kopplas till aktuell forskning. Stockholms stad har en fördel av att kunna samordna kontakter med forskare inom exempelvis språkutveckling, istället för att varje skola ska utarbeta den typen av kontakter. Stockholms stad kan även effektivt nyttja kompetens inom arbetsmarknadsförvaltningen, som exempelvis Studieteamet.

Utveckla studie- och arbetslivsperspektivet för studieväg 2
Utredningen visar att Stockholms stads utvecklingsarbete för ökad studie- och arbetslivsanknytning bör riktas mot den stora gruppen elever på studieväg 2 som varken läser utbildningspaketet SFY eller en kombinationsutbildning. Denna målgrupp utgör cirka 80 procent av samtliga elever på studieväg 2. Arbetet bör också innefatta sfi som ges på halvdagar där den stora elevgruppen återfinns.

Arbetsmarknadsförvaltningens utvecklingsarbete har hittills till stor del riktats mot att utveckla kombinationsutbildningar och utbildningspaketet SFY för elever som har utbildningsplikt. SFY har fortsatt en relevant roll att fylla, särskilt eftersom kommunerna från och med augusti 2022 är skyldiga att anordna heltidsutbildning för elever med utbildningsplikt. Elevantalet har dock hittills varit mycket litet och SFY finns därför endast på en skola i dagsläget.

⁴⁸ Barber och Mourshed (2007), How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top.; Timperley m.fl. (2007), Teacher Professional Learning and Development: Best Evidence Synthesis Iteration.

Dels kommer hittills endast ett fåtal elever med utbildningsplikt från Arbetsförmedlingen, dels finns ett lågt intresse från övriga elever att studera heldagar enligt utbildningspaketets struktur.

Arbetsmarknadsförvaltningen behöver nu tillsammans med skolorna ta fram former eller koncept för att fortsatt fördjupa kopplingen till vidare studier och arbete för studieväg 2. Det skulle exempelvis kunna innebära att utveckla en kortare modul eller jobbpaket med tema vidare studier och arbete, att ytterligare utveckla möjligheten att göra praktik, att införa yrkesspår eller kortare yrkespaket utifrån elevernas intressen och arbetsmarknadens behov eller ta fram förberedelsepaket inför en kombinationsutbildning. Vad som är mest relevant att utveckla och hur det ska gå till måste gemensamt analyseras vidare av arbetsmarknadsförvaltningen och skolorna. Ett gemensamt utvecklingsarbete ger möjlighet att ta fram koncept som motsvarar elevernas behov och blir långvarigt framgångsrikt. Att i utredningen ge förslag om ett enskilt konkret koncept riskerar däremot att ha motsatt effekt. Utredningen ser också positivt på att intervjua fler elever om deras behov och önskemål inom området fortsatta studier och arbete.

Förstärkt utvecklingsarbete innebär kostnader

Utredningen har inte beräknat kostnader för förslaget om att stärka det strategiska utvecklingsarbetet för studieväg 2. Att utöka samverkansstrukturer, kompetensutvecklingsinsatser och utveckla studie- och arbetslivsperspektivet innebär kostnader både för staden och för skolorna som måste avsätta tid för deltagande och för att omsätta arbetet i praktiken på skolan. Utökad kompetensutveckling kan givetvis ses som ett erbjudande från staden till skolorna. Samtidigt visar forskning och erfarenheten från exempelvis kombinationsutbildningarna att utveckling som bygger på kollegiala principer kräver tid för planering, genomförande och gemensam reflektion. För att få önskade resultat i undervisningen behövs därför att tillräckliga resurser avsätts på förvaltnings- och enhetsnivå. Risker är annars att utvecklingsarbetet bidrar till ökad tidspress för lärare och rektorer.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

Förstärk det strategiska utvecklingsarbetet för studieväg 2 i syfte att utveckla undervisningens kvalitet och göra utbildning än mer relevant för målgruppen. I detta ingår att:

- Utveckla strukturer för samverkan med skolorna och forum för kollegialt lärande för lärare inom studieväg 2.

- Bredda arbetsmarknadsförvaltningens utvecklingsarbete som rör vidare studier och arbete till att möta behov hos samtliga elever på studieväg 2.
- Tillsammans med skolorna utveckla kopplingen till vidare studier och arbete för hela studieväg 2.

Säkerställ att det finns ekonomiska incitament att ge utbildningspaket

Utredningen konstaterar att utbildningspaketen sfi grund, sfi mot jobb och SFY är en viktig del i arbetet med att utveckla innehållet och upplägget för sfi i Stockholms stad. Utbildningspaket är särskilt framtagna för att ge ett funktionellt språk och relevanta kunskaper för att delta i samhället och gå vidare till fortsatta studier och arbete. Att starta upp nya utbildningspaket innebär inledningsvis ökade kostnader för skolorna. Det kan handla om att utveckla helt nya kurser och nytt material, samtidigt som ett mindre antal elever ofta deltar i uppstarten av en ny utbildning. Stadens ersättningsmodell behöver därför ge goda incitament för skolorna att utforma och införa nya utbildningspaket, men också att fortsätta ge utbildning inom befintliga utbildningspaket. Under utredningen har det framkommit att dessa ekonomiska incitament kan behöva stärkas inför kommande avtalsomgång.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Säkerställ inför kommande avtalsomgång att ersättningsmodellen ger jämförelsevis goda incitament för leverantörerna att erbjuda sfi inom ett utbildningspaket jämfört med ordinarie kurser i sfi.

7.3 Övrigt utvecklingsarbete med stöd av Stockholms stad

Verka för ökad behörighet och ämnesdjup

Lärares kompetens är avgörande för en god undervisning i sfi. Enligt skollagen ska lärare som undervisar i sfi ha lärarlegitimation och ha läst 30 högskolepoäng i svenska som andraspråk. Enligt KLIVA-utredningen är detta för lågt ställda krav på behörighet. 30 högskolepoäng i svenska som andraspråk rymmer inte den kompetens som sfi-lärare måste ha för sitt uppdrag, enligt utredningen.⁴⁹ Denna uppfattning delas av många inom arbetsmarknadsförvaltningen.

⁴⁹ Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, SOU 2020:66.

Ett sätt att öka kvaliteten i sfi-undervisningen är därför att verka för att öka andelen lärare inom sfi med pedagogisk examen, ämnesbehörighet och även fördjupade kunskaper i svenska som andraspråk. Arbetet kan exempelvis handla om att se över avtalets utformning när det gäller krav på utbildade lärare och hur avtalet främjar att lärare inom sfi fördjupar sig och tar fler högskolepoäng i svenska som andraspråk.⁵⁰ Det finns dock vissa begränsningar i hur starka krav avtalet bör innehålla.

Ett utökat fokus på lärares kompetens skulle även kunna innefatta hur Stockholms stad kan stödja att fler sfi-lärare inom både egen och upphandlad regi kan forska inom sin verksamhet.

Arbetsmarknadsförvaltningen behöver även kunna sammanställa uppgifter om lärares behörighet att undervisa i sfi och vilket ämnesdjup lärare har, sett till antal högskolepoäng i svenska som andraspråk. Vissa uppgifter om lärares utbildning och behörighet samlas in redan idag vid olika tidpunkter. Möjligheten att sammanställa och använda uppgifterna för att analysera och följa utvecklingen av behörighet och ämnesdjup för lärare som undervisar i sfi mellan leverantörer och över tid är dock begränsad.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Verka för att öka andelen lärare inom sfi med pedagogisk examen och fördjupning i svenska som andraspråk i egen och upphandlad regi.
- Utveckla statistiken om lärares behörighet och ämnesdjup i svenska som andraspråk för sfi i egen och upphandlad regi.

Tillgängliga lärmiljöer är i fokus på skolorna

Tillgängliga lärmiljöer skapar förutsättningar för alla elever att utveckla kunskaper och därmed kunna fullfölja sina studier.

Utredningen visar att skolorna på olika sätt arbetar aktivt för att tillgängliggöra undervisningen pedagogiskt, fysiskt och socialt. Många rektorer och lärare beskriver också pågående insatser för att öka kunskapen om tillgängliga lärmiljöer. Lärare och rektorer beskriver att specialpedagog, men också andra resurser som speciallärare, utgör ett viktigt stöd i arbetet på skolan.

Flera lärare vill också lära sig mer om hur de kan stötta elever som har svårigheter och kan behöva mer anpassat stöd inom ramen för undervisningen. Lärare beskriver också att det är svårt att undervisa på en kurs där elever befinner sig på olika nivåer. Många av de

⁵⁰ Lärare ska enligt komvuxavtalet ha den behörighet som skolans styrdokument kräver.

teman som lärare vill veta mer om har Studieteamet expertkunskap om, exempelvis differentierad undervisning, att utforma handlingsplaner och psykisk hälsa. Studieteamet har en möjlighet att skraddarsy insatser utifrån varje skolas förutsättningar och behov. Utredningen konstaterar att Studieteamets kompetens kan användas mer av skolorna och det är därför positivt att Studieteamet marknadsför sina insatser gentemot skolorna.

Studieteamets arbete kan också i högre grad samordnas med övrigt utvecklingsarbete inom arbetsmarknadsförvaltningen. Det utökade samarbetet som har initierats mellan Studieteamet och verksamhetsområdet kompetensförsörjning och utveckling utgör en viktig del i det arbetet. Det pågår ett arbete för att Studieteamets relativt nya uppdrag som den centrala elevhälsan inom Vuxenutbildning Stockholm ska sätta sig i organisationen och att rutiner ska utarbetas för samarbetet med skolorna och inom arbetsmarknadsförvaltningen.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Fortsätt arbetet för att främja tillgängliga lärmiljöer inom sfi.
- Fortsätt utveckla goda samarbetsformer mellan Studieteamet och skolorna, och mellan Studieteamet och övriga arbetsmarknadsförvaltningen i syfte att ta tillvara kompetens om tillgängliga lärmiljöer.

Digitalisering är ett fortsatt viktigt utvecklingsområde

Arbetsmarknadsförvaltningen arbetar aktivt med olika frågor om digitalisering med särskilt fokus på sfi. Bland annat har det under våren 2022 startat två utvecklingsprojekt där resultatet kan användas som underlag inför kommande upphandling. Det ena projektet lånar ut digitala enheter till elever som läser sfi eller en kombinationsutbildning på två skolor i egen regi. Det andra projektet fortsätter att utveckla kvaliteten vid fjärr- och hybridundervisning.

Utredningen delar tidigare erfarenheter av att det finns ett stort behov av ökad digital kompetens hos lärare och elever. En viktig förutsättning är en god och likvärdig tillgång till digital teknik i undervisningen, något som både lärare och elever har lyft i intervjuerna. Även om utredningen inte gått djupt i skolornas arbete med digitalisering, framkommer en bild av att kompetens och tillgången till digital teknik varierar mellan skolor och lärare.

Frågan om vad det innebär att vara digitalt litterat i dagens samhälle och arbetsliv är särskilt relevant. Lärare har lyft frågor om vilken

digital kompetens elever behöver utveckla i undervisningen. Enligt läroplanen för vuxenutbildningen och kursplanen för sfi ska eleverna få möjlighet att *utveckla* sin digitala kompetens, vilket ställer krav på skolan att kunna ge elever ledning och stimulans utifrån flera olika kunskapsnivåer. Enligt komvuxavtalet ska skolan kartlägga elevers digitala kompetens och verka för att ge eleverna en hög digital litteracitet. Stockholms stad kan behöva stödja skolorna i vad som ingår i begreppet digital litteracitet och hur kartläggningar av elevers digitala kompetens kan göras. En viktig grund för arbetet är att klargöra vilken utgångspunkt Vuxenutbildning Stockholm har för vad digital kompetens innebär, exempelvis digital kompetens så som det definieras i EU:s nyckelkompetenser. Även utvecklingsarbete som rör digitalisering behöver utgå från elevers och lärares behov, och ske i samverkan med skolorna för att det ska vara relevant och bidra till utveckling. Arbetsmarknadsförvaltningens uppdrag om att utreda elevers och aspiranternas behov av digital kompetens kan därför utgöra ett viktigt underlag för att stötta skolor i deras arbete.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Fortsätt arbetet för en likvärdig tillgång till digital teknik.
- Stötta skolor i vad det innebär att utveckla elevers digitala kompetens.

Förslag att utreda möjligheten att ändra i avtalet

Avtalet med leverantörer utgör grunden för den vuxenutbildning som erbjuds stadens invånare. Att utforma bra avtal är därmed ett mycket viktigt utvecklingsarbete. Det krävs ett gediget förarbete inför en ny avtalsperiod, men också möjlighet att kunna justera i pågående avtal. Därför finns villkor i avtalet om att det ska kunna omförhandlas och anpassas till förändringar i omvärlden och arbetsmarknadsnämndens behov. Trots detta har förändringar som bedömts vara relevanta att genomföra hittills varit svåra att göra. De möjligheter som avtalet ska ge för att utveckla vuxenutbildningen under avtalets gång har därmed inte realiserats fullt ut. Med avtalsperioder som i praktiken ofta är fyra år eller längre är justeringar i avtalet avgörande för att kontinuerligt utveckla utbildningen. Arbetsmarknadsförvaltningen behöver därför utreda möjligheten att göra förändringar i avtalet. Det kan exempelvis resultera i att det finns behov av att utveckla arbetssätt och processer för att genomföra avtalsändringar.

Om avtalet för vuxenutbildningen inte går att justera i tillräcklig omfattning under en pågående avtalsperiod behöver det fortsatt beaktas i utformningen av avtalet. Detaljnivån kan behöva minska

för att öka möjligheten till flexibilitet vid förändringar i omvärlden och arbetsmarknadsnämndens behov. När det gäller sfi behöver särskilt en risk- och konsekvensanalys göras både för ett ökande och minskande elevantal, i och med att förändringar i omvärlden har stor påverkan på elevvolymerna i utbildningen. Avtalet måste då ge goda förutsättningar för en utbildning av hög kvalitet både vid ökande och minskade elevgrupper.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Utred möjligheten att göra förändringar i avtalet i syfte att underlätta utveckling av vuxenutbildningen.

7.4 Studiegrupper och intag till sfi

Förslag att införa intag av elever var femte vecka till utbildning i sfi

Utredningen konstaterar att det finns stora pedagogiska vinster med att ha sammanhållna studiegrupper⁵¹ för elever på sfi. Det gynnar en god lärandemiljö för eleverna och skapar goda förutsättningar för läraren att planera en kvalitativ undervisning över flera veckors tid. Utredningen visar att det kontinuerliga intaget, där skolorna får nya elever varje vecka, försvårar att hålla studiegrupper sammanhållna. Kommande komvuxavtal bör därför utformas så att intaget till varje skola och studieväg ska kunna ske i längre intervall.⁵² Varje skola tar då emot elever vid en studieväg var femte vecka. Genom att skolan inte får nya elever inom en studieväg under fem veckor finns goda möjligheter att hålla grupperna sammanhållna under denna tid.

Vid ett lågt elevantal väljer skolorna idag att endast ha ordinarie studiegrupper med kontinuerligt intag. Nuvarande avtalskrav att ha dessa ordinarie studiegrupper bör därför tas bort. Den ”nya ordinarie studiegruppen” i Stockholms stad bör därmed vara sammanhållen i minst fem veckor.

Förflyttningar av elever till en högre kurs bör ske vid samma datum som helt nya elever börjar på skolan. Även elever som gjort avbrott bör påbörja sina studier på nytt vid detta datum. På så sätt kan det skapas ett lugn och en tydlig planering under de veckor gruppen är stängd. Den veckan som nya elever börjar kan det dock vara

⁵¹ Dessa studiegrupper är sammanhållna och därmed stängda för intag av nya elever under minst fem veckor.

⁵² Förslag om sammanhållna studiegrupper och intag av elever berör även studieväg 3.

rörigare på skolan och större behov av att använda mer personal till mottagandet av fler elever åt gången.

Ifall intag till en studieväg i Stockholms stad endast sker vid ett datum var femte vecka kan en elev som längst behöva vänta sju veckor på att starta sin utbildning. Utredningen ser att det är möjligt att elever får vänta ett par veckor längre än idag när eleven börjar inom 10 till 14 dagar. Det kan ge en större tyngd till kursstarten att den sker efter några veckor, och dessutom gemensamt med fler elever. En för lång väntan kan dock hindra elevens möjlighet att snabbt komma i studier och lära sig svenska. Stockholms stad behöver också förhålla sig till skollagens skrivningar om att verka för att nyanlända flyktingar kan påbörja studier i sfi inom en månad.⁵³ Ett möjligt sätt för att elever ska kunna påbörja studier snabbare, är att ha två olika antagningsdatum för varje studieväg för de tio skolor som idag har studieväg 2 och 3. Varje skola har då bara ett intag var femte vecka per studieväg, men skolorna är indelade i två grupper med två olika intagsdatum. Flera skolor lyfter att det bör vara samma intagsdatum för alla utbildningsanordnare för att antagning av elever ska ske rättvist. Med denna modell tillmötesgår skolornas önskemål till stor del.

Det är viktigt med en geografisk spridning på skolorna i de två grupperna. Anledningen är att skolans geografiska läge har mycket stor betydelse för valet av sfi-utbildning.⁵⁴ För den elev som söker ska det vara möjligt att välja en skola och börja studera inom en månad. Men det är också möjligt att vänta ytterligare någon vecka tills nästa intag sker, om eleven föredrar att studera vid en skola som har det senare startdatumet.

På studieväg 1 finns idag tre skolor. Det ger inte samma möjlighet att ha två olika intagsdatum med en tillfredställande geografisk spridning vid varje intag. Det är inte rimligt att anta att elever kommer vilja och kunna ha en lång resväg till en skola som ligger på andra sidan staden jämfört med elevens bostad. Det behöver därför utredas vidare om det eventuellt finns andra möjliga lösningar att minska den längsta tiden det tar att börja studera sfi.

Det är viktigt att understryka att målgruppen på studieväg 1 behöver en god utbildning som bygger på kontinuitet. Utredningen visar att en viktig faktor för att möjliggöra en väl genomtänkt undervisning är att öka sammanhållningen i utbildningen. Utredningen

⁵³ 20 kap. 29 § skollagen (2010:800).

⁵⁴ Sweco (2017), Val till vuxenutbildning och sfi. Marknadsundersökning och analys avseende studerande inom vuxenutbildning och sfi.

förespråkar därför att studiegrupper på studieväg 1 också ska vara sammanhållna under minst fem veckor. Värdet av att få en skolplacering ett par veckor tidigare behöver då vägas mot skolans förutsättningar att bedriva en kvalitativ undervisning för eleven under hela sin kommande studietid. Nuvarande modell där skolorna har kontinuerligt intag och samtidigt krav på att ha sammanhållna grupper fungerar inte tillfredställande. Det visar på dilemmat att ha en mycket flexibel utbildning och samtidigt skapa goda planeringsförutsättningar för en kvalitativ undervisning.

En fortsatt analys av hur intag i längre intervall kan genomföras bör närmare undersöka hur andra kommuner organiserar sitt intag av elever. En grundläggande princip i Stockholms stad är att eleven fritt får välja utbildning och anordnare inom vuxenutbildningen.⁵⁵ Andra kommuner har lösningar där kommunen i högre grad styr intaget av elever och vilken skola som ska ta emot en ny grupp elever, vilket också kan ge ökade möjligheter att organisera sammanhållna studiegrupper.

Sammanfattningsvis har det framkommit i utredningen att det är möjligt och önskvärt att ha intag i längre intervall om exempelvis fem veckor till utbildning i sfi. Inför kommande upphandling behöver arbetsmarknadsförvaltningen tillsammans med skolorna fortsatt analysera hur intag i längre intervall kan genomföras. En gedigen risk- och konsekvensanalys behöver göras, där särskilt ekonomiska konsekvenser av att ha sammanhållna grupper och intag med längre intervall analyseras. Även hur intag med längre intervall skulle fungera vid ett ökande elevantal kan behöva utredas ytterligare. En dialog behöver också föras med Arbetsförmedlingen och socialtjänsten i Stockholms stad om hur förändrade intagsregler kan påverka förutsättningar till ekonomisk ersättning för elever som är i behov av och har rätt till det.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Analysera konsekvenser, risker, samt praktiska och ekonomiska förutsättningar för hur en modell med intag i intervall om fem veckor kan se ut inför kommande avtalsomgång i vuxenutbildningen.

Förslag att utveckla formerna för sfi flex

Utbildning i sfi behöver även möta behovet av flexibilitet för elever som vill kombinera studier med arbete eller andra aktiviteter. En särskilt viktig aspekt är att sfi inte berättigar till studiemedel vilket

⁵⁵ Inom sfi får man även välja på att läsa på förmiddag eller eftermiddag för den som vill läsa dagtid. En majoritet vill läsa sfi på förmiddagen.

gör att behovet av att ta arbeten som erbjuds är särskilt stort. Införandet av sfi flex var ett sätt att möta elevers behov av flexibilitet. När studiegrupper som regel bör vara sammanhållna kan det också vara än viktigare att möta upp behovet av en flexibel studiegrupp för de elever som inte har möjlighet att följa ett ordinarie schema.

Sfi flex har inte införts som det var tänkt enligt avtalet. Många skolor menar att ersättningen är alltför låg för att införa flexgruppen. Några ser även pedagogiska problem med att utforma sfi flex. Utredningen föreslår därför att arbetsmarknadsförvaltningen ska utveckla formerna för sfi flex. I det ingår att analysera vilka som är målgruppen för sfi flex. Vissa kommuner har exempelvis inte flexibla studieformer på kurser för nybörjare. Det bör fortsatt analyseras hur många skolor som bör tillhandahålla sfi flex i och med att elevunderlaget för att ha det på varje skola kan vara för lågt.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Utveckla formerna för sfi flex.

7.5 Uppföljning av utbildning i sfi

Uppföljning på individ- och verksamhetsnivå har ökat

Flera förändringar har gjorts de senaste åren som innebär en ökad uppföljning av sfi både på individnivå och verksamhetsnivå. Det innebär också ett utökat underlag till stadens och skolornas kvalitetsarbete.

Arbetsmarknadsförvaltningen och skolorna har genomfört ett stort arbete med att införa uppföljning av elevers progression i förhållande till en individuellt tilldelad tid. Uppföljning av elevers progression är en viktig del i att förbättra elevernas förutsättningar att fullfölja utbildningen med godkänt betyg.

Utredningen visar att många rektorer och lärare i grunden är positiva till att följa upp elevers progression, även om arbetet är tidskrävande. Över tid har rutiner, arbetssätt och mallar utvecklats som ska stödja lärare i arbetet. Det krävs fortsatt arbete av arbetsmarknadsförvaltningen tillsammans med skolornas rektorer och lärare för att bland annat skapa samsyn om syftet med att följa upp elevers progression. Det finns ett pågående arbete om hur handlingsplaner kan utformas och hur bedömningar görs av handlingsplaner vid beslut om extra tilldelad tid. Arbetsmarknadsförvaltningens enhet för kvalitet och uppföljning samarbetar med

Studieteamet i olika insatser för skolorna. Att införa denna typ av uppföljning på individnivå är en stor förändring av arbetssätt som kräver tid och uthållighet, men också lyhördhet gentemot skolorna.

Verksamhets- och avtalsuppföljningen av vuxenutbildningen har också förstärkts genom mer personella resurser och utvecklade rutiner och arbetssätt. Dessa nya arbetssätt inom hela vuxenutbildningen har inneburit en ökad kvalitetskontroll även av utbildning i sfi. Den utvecklade enhetsuppföljningen innebär att alla skolor kommer följas upp under en avtalscykel. Enhetsuppföljningen utförs utifrån olika områden som på olika sätt är relevanta för undervisningen i sfi.

Ett fortsatt utvecklingsområde är att sammanställa resultatet av enhetsuppföljningar för att bidra till det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå. Det kan handla om att sammanställa lärdomar från ett avtalsområde när samtliga enheter har följts upp. Under 2022 arbetar arbetsmarknadsförvaltningen för att ytterligare utveckla det systematiska kvalitetsarbetet, vilket bland annat innefattar kopplingen mellan verksamhets- och avtalsuppföljningen och kvalitetsarbetet.

Sammanfattningsvis ser utredningen inget behov av ökad kvalitetskontroll av sfi. Uppföljningen har både förstärkts och systematiserats på individ- och verksamhetsnivå de senaste åren. Nu behöver arbetssätten förfinas och kontinuerligt utvecklas inom de ramar som är satta.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Fortsätt arbetet tillsammans med skolorna att kontinuerligt förbättra rutiner och öka kunskapen om uppföljning av elevers progression och utformande av handlingsplaner.
- Utveckla sammanställning och analys av resultat från enhetsuppföljningar per avtalsområde.

7.6 Övrigt

Förslag att öka kommunalt kunskapsutbyte om sfi

Under utredningen har tre digitala utbyten gjorts med Göteborgs stad, Malmö stad och Helsingborgs kommun. Från arbetsmarknadsförvaltningen har personer deltagit som arbetar på operativ nivå som kontaktrektor, strateg, utredare och controller. Under utbytena har det blivit tydligt att kommunerna arbetar med liknande utmaningar inom sfi, till exempel koppling till yrkesliv,

avbrott och genomströmning. Däremot kan kommunerna ge utbildning i sfi på olika sätt, exempelvis i egen regi, upphandlat enligt LOU eller via auktorisationssystem.

Deltagarna ser gärna en fortsättning i form av ett kommunnätverk för sfi på operativ nivå. Upparbetade kontakter mellan kommuner kan också förenkla erfarenhetsutbyte när nya uppdrag eller frågeställningar kommer upp.

Utredningens förslag till arbetsmarknadsförvaltningen

- Initiera ett återkommande utbyte om sfi på operativ nivå med några större kommuner.

Referenslista

Arbetsmarknadsförvaltningen (2018), Inriktning för sfi och åtgärder för ökad genomströmning – sfi på studieväg 2 och 3, dnr AMN 2019-0022-1.3.

Arbetsmarknadsförvaltningen (2021), Uppdrag att föreslå riktlinjer för undervisning via digitala verktyg efter pandemin, dnr AMF 2021/664.

Barber, M. och Mourshed M. (2007), How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top.

Vuxenutbildning Stockholm (2019), Ledande sfi för kortutbildade på studieväg 1, slutrapport, dnr AMN 2019-0496-1.3.

Arbetsmarknadsförvaltningen (2014) Redovisning av uppdraget i AMN verksamhetsplan 2014 att synliggöra kvalitet i SFI på huvudmannanivå i form av kvalitetsindikatorer, 2014-05-16.

Skolforskningsinstitutet (2019), Individanpassad vuxenutbildning – med fokus på digitala verktyg.

Skolinspektionen (2022) Lärares kompetensutveckling - Skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning, dnr SI 2020:5655.

Skolverket (2020), Att ställa frågor och söka svar – samarbete för vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Skolverket (2020), Coronapandemins påverkan på vuxenutbildningen, dnr 2020:854.

Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, SOU 2020:66.

Stockholms stads kvalitetsprogram, beslutat av kommunfullmäktige 2022-02-21, dnr: 2021/866, utgivare Stadsledningskontoret.

Sweco (2017), Val till vuxenutbildning och sfi. Marknadsundersökning och analys avseende studerande inom vuxenutbildning och sfi.

Sweco (2021) PM 1: Utvecklingsplattformen och lärares kompetensutveckling.

Timperley m.fl. (2007) Teacher Professional Learning and Development: Best Evidence Synthesis Iteration.